

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

SOMOGYI
MÚZEUMOK
FÜZETEI

19

1992
KAPOSVÁR

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

SOMOGYI MÚZEUMOK FÜZETEI

19

1992
KAPOSVÁR

Szerkesztő
SZAPU MAGDA

Technikai szerkesztő
FARKAS BÉLA

ISSN 12 16–6588

Kiadja
A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

Felelős kiadó: DR. KIRÁLY ISTVÁN SZABOLCS igazgató

Készítette PROFILMAX Kft Kaposvár, Kontrássy u. 4.

ELŐSZÓ

SOMOGYI MÚZEUMOK FÜZETEI címmel Takáts Gyula indította sorozat első kötete 1963-ban jelent meg. Az utolsó, 18. kötet 1974-ben Bakay Kornél szerkesztésében látott napvilágot.

A mostani FÜZET az elődök elképzelését kívánja folytatni. Szándékunk a múzeum életének egy-egy fontosabb eseményét rögzíteni, és helyet adni a múzeumi gyűjtemények bemutatkozásának.

Szükségesnek láttuk, hogy az idei tudományos tanácskozásról önálló füzetet jelentessünk meg. A tanácskozást az öt év után újból kiadásra került Somogyi Múzeumok Közleményei (Évkönyv) 9. kötetének bemutatása kapcsán szerveztük. Ezt az alkalmat használtuk fel arra, hogy az elmúlt, válságos évek után számot vessünk helyzetünkkel és megfogalmazzuk terveinket.

Abban a reményben indítjuk újtára a sorozatot, hogy az évente rendszeresen jelentkezhetsz majd, gazdagítva Somogy tudományos életét és szolgálva az egyre igényesebb múzeumlátogató közönséget.

Kaposvár, 1992. szeptember

SZAPU MAGDA
szerkesztő

MEGJELENT AZ ÉVKÖNYV...

Tisztelt Vendégeink, Kedves Munkatársaim!*

A Somogyi Múzeumok Közleményei – vagy népszerűbben az Évkönyv – 9. kötetének megjelenése fontos bizonyítéka annak, hogy a múzeum kijutott a mélypontról, s elindult a tudományos alkotóműhellyé válás útján. Ezt a folyamatot jelzik a részben megyei, részben idegen anyagi forrásokból – a múzeum munkatársainak közreműködésével készülő kiadványok is.

Június végén jelenik meg dr. Magyar Kálmán szerkesztésében az 1991-es tudományos konferencia anyaga a somogyvári bencés apátság régészeti, építészeti, művészettörténeti, művelődéstörténeti és egyháztörténeti jelentőségéről.

A kis-balatoni tározó régészeti kutatásáról – Zala megyével közösen – készül egy könyv, amelyet dr. Költő László szerkeszt.

A Dunántúli Dolgozatok természettudományi sorozatában a legújabb kötetet Ábrahám Levente szerkeszti, Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet címmel.

Negyedévente folyamatosan jelennek meg a Múzeumi Tájékoztató füzetek Forrai Márta szerkesztésében.

Kollégáim gyakran publikálnak országos és vidéki szaklapokban. Rendszeres előadói és hallgatói a hazai és külföldi konferenciáknak.

A muzeológia szerves részét képezik a kiállítások.

Várhatóan július elején nyílik meg a régóta joggal hiányolt néprajzi kiállítás, amelynek forgatókönyvét, Fejezetek Somogy néprajzából Gáll Éva és Kapitány Orsolya írták.

Egy rangos természettudományi kiállítás – amelynek forgatókönyvét Ábrahám Levente, Juhász Magdolna és Nagy Lóránt írták – konkrét szervezése elkezdődött.

1993. január 23-án nyílik a Kaposvár várostörténeti kiállítás, amelynek fő szervezője dr. Takács Éva.

A jelenlegi kiállítások közül különösen nagy sikere van a

- Szász Endre festményeit, grafikáit, iparművészeti alkotásait bemutató,
- a Széchényi Zsigmond életművét és
- a kinotechnika történetét bemutató kiállításoknak.

Május 23-án nyitotta meg Göncz Árpád az átalakított, megújított zalai Zichy kiállítást, amely ma a megyei hálózat legszebb egysége.

A saját fenntartású kiállítóhelyek rendbetétele folyamatban van, rövidesen valamennyi kulturált körülmények közt várja látogatóit!

Múzeumunk tudományos tevékenysége olyan időben bontakozik ki, amikor az anyagi ellehetetlenülés bármikor bekövetkezhet, amikor a megyei múzeumi hálózat teljes átalakulása folyamatban van.

Tisztelt Hallgatóim!

Engedjék meg, hogy az egyes tudományágak helyzetéről, terveiről most ne szóljak, ezt bizonyára megteszik vezetőtársaim.

Befejezésül visszatérnék az Évkönyvre, amelyet volt szerencsém szerkeszteni.

A könyv az eddigi gyakorlattól eltérően rendkívül rövid idő alatt – ami a küllemét illeti jó minőségben – jelent meg. Tartalmi minőségéről majd a szakma fog véleményt alkotni. A szerkesztés során arra törekedtem, hogy az reprezentálja a megyei múzeum tudományos tevékenységét, annak egyfajta keresztmetszetét adja. Az Évkönyv 25 szerző 24 tanulmányát, közleményét tartalmazza német, angol (ill. francia) nyelvű rezümékkel. Munkánkat több országosan ismert tudós, mint lektor segítette. Az Évkönyvből szerzőnként és tudományáganként különlenyomat is készült.

Szeretnék köszönetet mondani kollégáimnak a határidők betartásáért, Farkas Bélának a technikai szerkesztésért, a sok-sok jótanácsért és a kaposvári Profilmax Kft-nek a nyomdai munkáért.

Végül köszönöm vendégeinknek, hogy elfogadták meghívásunkat.

Valamennyiüknek jó tanácskozást kívánok!

DR. KIRÁLY ISTVÁN SZABOLCS
megyei múzeumigazgató

* Elhangzott a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága tudományos tanácskozásán 1992. május 26-án.

A SOMOGY MEGYEI MÚZEUM

I. A megyei múzeum történeti áttekintése

A Somogy Megyei Múzeum történetével a harmincas évek közepéig Gönczi Ferenc,¹ a hatvanas évek derekáig pedig Draveczy Balázs² foglalkoztak. Az elmúlt harminc év elemző bemutatása még várat magára. A következőkben megkísérlem főbb gondolatokban összegezni a majd egy évszázad eseményeit, történéseit.

A megyei múzeum történetének legfontosabb állomásai:

– Az 1799-ben felépült Csurgói ev. ref. Főgimnázium gyűjteménye, a *Csurgói Főgimnázium Régiségtára*, amely 1863-tól rendszeresen gyarapította anyagát.

– A *Kaposvári Állami Főgimnázium „Természeti és Régiségtára”*, ahol a gyűjtés 1860-tól indult meg és 1876-ban már 458 db tárgyat számlált. Ekkor a Régiségtár titkárává Melhárd Gyula kaposvári főgimnáziumi hittanárt választották meg. Megválasztása a társulatnak nagy nyeresége volt.

– *1877-ben* megalakult a *Somogymegyei Régészeti és Történeti Társaság*. A társulat anyaga 1902-ben meghaladta az 1500 darabot.

– *1909-ben* alakult meg a *Somogymegyei Múzeum Egyesület* 193 taggal és 5600 korona alaptőkével. Az egyesület négy osztállyal működött és 1947-ig állt fenn. A négy osztály: „régészeti, történeti, numizmatikai és bibliographiai.”

Ekkor határozták el a néprajzi és népművészeti anyag gyűjtését, ám a néprajzi muzeológiai munka csak 1914-től, Gönczi Ferenc tanfelügyelő elnökké választásától indult meg.

– *1920-tól* az egyesület anyaga jelentősen gyarapodott Rippl-Rónai Ödön gyűjteményével, dr. Fekete Gyula és Bertalan Alajos néprajzi tárgyi anyagával, 15 db régi Kaposvárt ábrázoló Kopits-féle gyűjteménnyel, Polányi Lajos 49 db orvostörténeti szakkönyvével. Gönczi terepbejárásai során örvendetesen megindult a néprajzi gyűjtemény gyarapodása is.

– 1934-ben a Somogymegyei Múzeum Egyesület 25. évfordulója alkalmából ünnepélyes keretek között megnyitották a 300 m²-nyi területen lévő *első kiállítást*.³

– 1936-ban a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter a 10.058/III. sz. alatt *közgyűjteménnyé* nyilvánította az egyesület gyűjteményét. Már ekkor felvetődött a természettudományi tár felállításának gondolata. A mintegy 10 ezer darabot számláló gyűjtemény (jobbára néprajzi és képzőművészeti) – immár hetedszeri költözés után – átköltözött a városházáról a vármegyeházára. A raktározási gondok 1930-tól rendszeresen jelentkeztek.

1. kép. Gönczi Ferenc (Repro: Gózszy Gáborné)

– 1948-ig a múzeum élén *Gönczi Ferenc* állt. A múzeum neve „gróf Széchenyi István Múzeum.” A gyűjtemény két világháborút átvészelt, nagysága még így is meghaladta a 12 ezer darabot.

– 1949-től „Somogy megyei Múzeum”; a múzeum vezetője *dr. Takáts Gyula* tanár volt. A gyűjtemény állami tulajdonba került, ekkor indult meg a tudományos munka megalapozása.

– 1951-ben Bernáth Aurél megnyitotta az újonnan elnevezett „Rippl-Rónai Múzeum” első, a kor színvonalán álló komplett és tudományos eredmények alapján készített *állandó kiállítást*. A múzeumi dolgozók létszáma 1955-ben 10 fő, ebből 4 fő volt tudományos dolgozó.

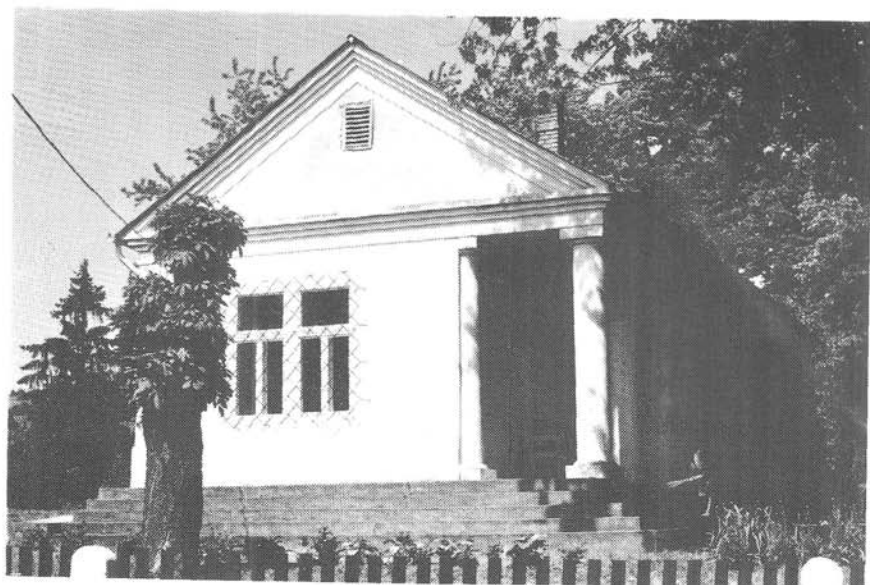
– 1961-ben a múzeum *megyei szervezetként* megyei tanácsi irányítás alá került,⁵ neve „Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár”. A múzeum alkalmazásában 1 fő régésszel és 1962-től pedig 1 fő restaurátorral megindult a régészeti gyűjtő és ásató munka. 1964-ben szakképzett néprajzos került a múzeumba. Ekkor a megyei múzeumi szervezet 6 intézménnyel működött:

1. Beszédes József Vízgazdálkodási Múzeum, Siófok;
 2. József Attila Emlékmúzeum, Balatonszárszó (1957);
 3. Postamúzeum, Balatonszemes;
 4. Zichy Mihály Emlékmúzeum, Zala (1951);
 5. Berzsényi Dániel Emlékmúzeum, Nikla (1954);
 6. Kunffy Lajos Képtár, Somogytúr (1958);
- valamint a Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár.⁶

A történeti anyag ismét igen komoly raktározási gondokra hívta fel a figyelmet.

2. kép. A balatonszárszói József Attila Emlékmúzeum
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

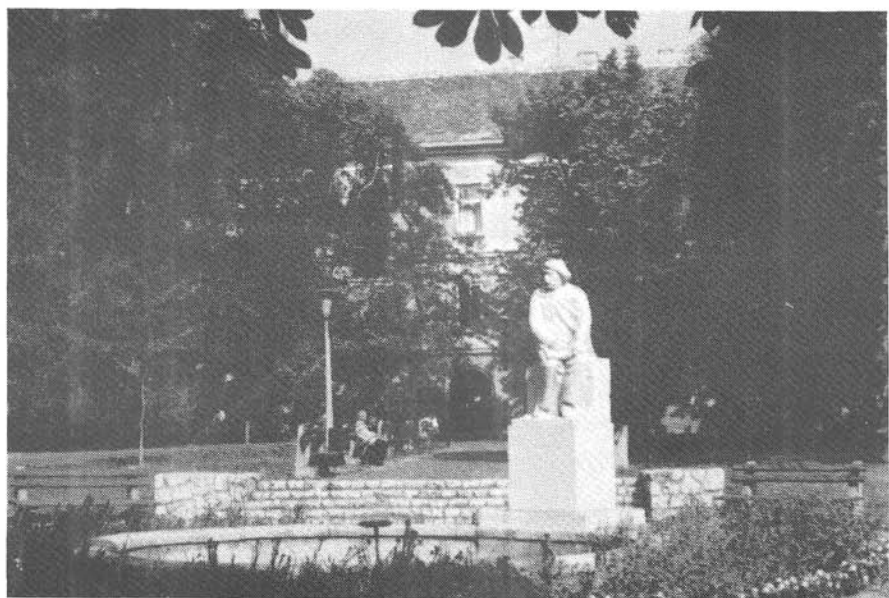
3. kép. A somogytúri Kunffy Lajos Emlékmúzeum
(Fotó: Gózszy Gáborné)

4. kép. A zalai Zichy Mihály Emlékmúzeum
(Fotó: Váraljai János)

5. kép. A niklai Berzsenyi Dániel Emlékmúzeum
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

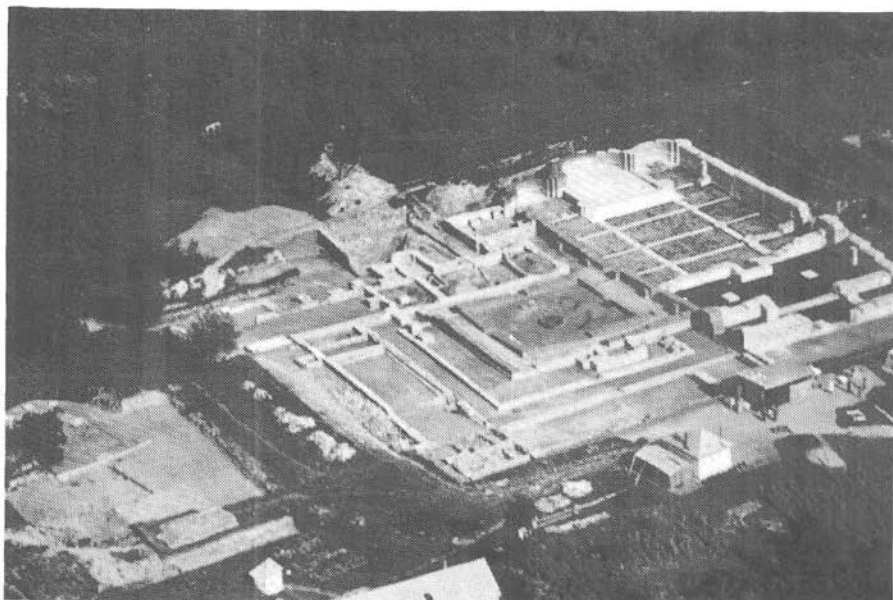
6. kép. A Vármegyeháza Rippl-Rónai téri épülete
1984-ig a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum, ma a Somogy Megyei Levéltár
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

– 1963-ban a múzeum állandó régészeti, várostörténeti, néprajzi és természettudományi kiállítása a vármegyeháza különálló, Rippl-Rónai téri épületének második emeletén volt, kőtára a földszinten kapott helyet.⁷

– 1972-ben a múzeum új igazgatója *dr. Bakay Kornél* régész, aki 1973-tól elindította a múzeum *évkönyvét* Somogyi Múzeumok Közleményei címmel. A megyei múzeum a hetvenes évek elején még „gyengén fejlett és korszerűtlen hálózattal” rendelkező intézmény volt. Alapterülete a Rippl-Rónai téri főépületben 800 m², ehhez csatlakozott 100 m²-nyi területtel a Latinca utcai Latinca Sándor Emlékmúzeum.⁸

A hálózat a hetvenes évek derekára a felsorolt hat egységen túl tovább bővült:

7. Somogyi Képtár, Kaposvár (1973);
8. a Somogyvári Kupavár-hegy ásatási területe (1972);
9. a kaposzentjakabi műemlék együttes Kaposzentjakab (1973).

7. kép. Somogyvári Történeti Emlékhely, Somogyvár
(Fotó: MHSZ Kaposvári Repülőklubja, Keszthelyi György)

8. kép. Kaposzentjakabi Bencés Apátság romjai, Kaposzentjakab
(Fotó: Góczy Gáborné)

Az alkalmazottak száma 1962-ben 5 főfoglalkozású és 21 részfoglalkozású volt, tíz év múlva ez 18 ill. 33 fő.

1972. novemberében megnyílt a megye második, önálló gyűjteménnyel rendelkező múzeuma Marcaliban, a Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum (10).

– 1975. októberében volt az átépített megyei múzeum *új állandó kiállításának*⁹ megnyitása. Ugyanebben az évben Csurgón létrehozták a Helytörténeti Gyűjteményt (11.), melynek kiállítása, raktárai és önálló gyűjtőtevékenysége is volt. Folyamatosan korszerűsítették, ill. újították fel a hálózatot.

Még ebben az évben megindult a *Somogy Néprajza* sorozat, első kötetét Együd Árpád gyűjtötte és szerkesztette, *Somogyi Népköltészet* címmel.

A megyében 7 kutató dolgozott, ebből kettő régész, három néprajzos, egy újkortörténész és egy művészettörténész.

1975-től a Beszédes Múzeum megszűnt a megyei szervezethez tartozni.

– 1978-ban a múzeumi évkönyv 3. kötete már az új igazgató, *Honfi István* (*magyar-történelem szakos tanár*) szerkesztésében jelent meg, aki 1977-től állt a múzeum élén.

Az 1974. jún. 19-i megyei pártbizottsági határozat értelmében a múzeum fejlesztését és további feladatait az igazgató kijelölte: a hálózat korszerűsítése; új múzeumok létrehozása (Barcs, Kaposvár, Nagyatád, Siófok, Szenna); emlékszobák, kiállítóhelyek bővítése (Boglárlelle, Csurgó, Hetes, Kaposvár, Nagybajom, Kisasszond, Újvárfalva, Karád); a szakembergárda bővítése; tudományos feladatok tervszerű ellátása.¹⁰

További új múzeumi egységek létesültek:

12. Marcali Képtár, Marcali (1976);
13. Tájház, Zamárdi (1977);
14. Rippl-Rónai Emlékmúzeum Kaposvár, Róma-hegy (1978);
15. Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény (1978).

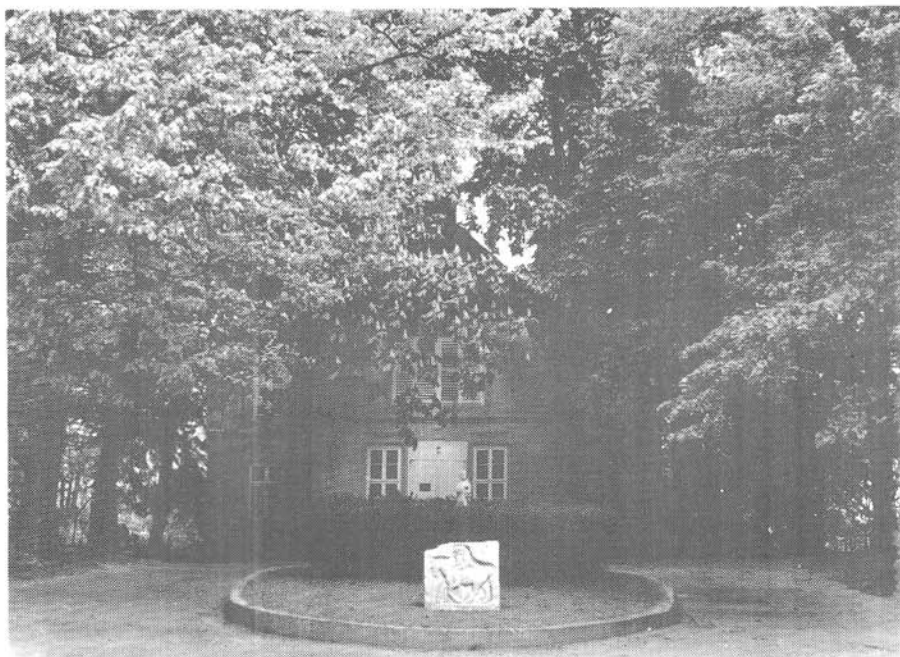
Az 1978. január 28-i ülésén a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága úgy döntött, hogy az akkori tanácsi székházat – várhatóan 1983–85. között – a múzeum rendelkezésére bocsátja. Az évkönyvi krónika ismét súlyos raktározási gondokról számolt be.

A megyében új múzeumi egységek nyíltak meg, melyek már nem képeztek a hálózat részét, de múzeumi tárgyakkal rendezték be, vagy múzeumi szakemberek rendezésével készültek el:

16. Buzsáki Tájház (1977. SIOTOUR);

17. Szőlészeti és Borászati Múzeum, Szőlőskislak (1979. Boglári Állami Gazdaság).

Az igazgató kiemelt feladatként kezelte a múzeumi anyag közművelődési hasznosítását, szemben a „szakapparátus egy részének téves felfogásával”, miszerint a múzeumok kizárólag tudományos intézmények.¹¹ (E feladat a későbbiek során igen sikeresen végrehajtott! A szerk. megjegyzése.)

9. kép. A kaposvári Rippl-Rónai Emlékmúzeum, Róma-hegy
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

10. kép. Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény, Szenna
(Fotó: Gózsy Gáborné)

11. kép. Szenna, Árpád u. 38. Tájház
(Fotó: Gózsy Gáborné)

Sürgette a munkásmozgalmi hagyományok feltárását, az ipartörténeti dokumentumok gyűjtését, ill. a „mezőgazdaság szocialista útjának tanulmányozását”. A múzeum technikai felszereltsége javult. 1977-ben pedig visszatelepítették a Bakay által Marcaliba kihelyezett újkortörténeti gyűjteményt.

1979-ben elkészült a barcsi Dráva Múzeum (18.)

A megyei múzeum létszáma 1978-ban 44 főfoglalkozású és 44 részfoglalkozású dolgozó volt. 1976-ban 26, 1978-ban 152, 1979-ben 216 előadást tartottak.

1979-ben további egységekkel gyarapodott Somogy megye:

19. Talpasház, Balatonszentgyörgy (SIOTOUR);

20. Talpasház, Vörs (Természetvédelmi Felügyelőség).

– 1980 októberétől, Honfi István halálát követően az igazgató *Mészáros Balázs* (történész) lett. Már az 1981. évi évkönyvet Mészáros Balázs szerkesztette, és ekkor jelent meg a Somogy Néprajza 2. kötete Knézy Judit szerkesztésében.¹² Négy év szünet után folytatódott Bakay Kornél somogyvári feltárása és Baracson egy természettudós alkalmazásával megindult a természettudományi muzeológia.

1981-ben újabb múzeumi egységek nyitlak:

21. Noszlopy-kúria, Újvárfalva;

22. Mozi-Múzeum, Kaposvár;

23. Kaposvári Galéria, Kaposvár.

Az 1981. évi beszámoló a „demokratikus vezetési státusz” meghonosítását emelte ki.¹³ Kialakult a múzeumi csoportszervezet, a dolgozói létszám 53 főfoglalkozású és 59 részfoglalkozású alkalmazottra szaporodott. Felújításra került Batéban a Gaál kastély, így a múzeum raktározási gondjai enyhültek.

1982-től további kiállításokat nyitott a múzeum:

24. Karádi Tájház, Karád (1982);

25. Vörsi Tűzoltószertár és Múzeum (1982);

26. Tabi Galéria, Tab (1983);

27. Bernáth Aurél Emlékmúzeum, Marcali (1984);

A múzeumi munka zömét a kiállítások rendezése, szervezése kötötte le. A múzeumi krónika 56 kiállítást és 81 előadást sorolt, a szakemberek száma nőtt. Az állandó kiállítások listája is szerepelt a krónikában.¹⁴

– Az *1985-ös év* a múzeum életében egy igen fontos határkö volt. Befejeződött az átköltözés a volt vármegyeháza épületébe. A megyében a régi, igen rossz állapotban lévő raktárokat felszámolták. A batéi raktár, ill. az új, lényegesen nagyobb múzeumi épület (Kaposvár) a gyűjteményi anyag biztonságosabb őrzését is lehetővé tette. Kedvezően alakultak a személyi feltételek is. A múzeum 30 üres álláshelyet, jelentős béralapot kapott a fenntartótól. Befejeződött az osztályszervezet kiépítése és a közművelődési csoport is osztállyá szerveződött. Az előadások és az időszakos kiállítások száma nőtt (154 és 55). A hálózat extenzív fejlesztése a megyében lezárult.¹⁵

12. kép. Zamárdi Tájház, Zamárdi
(Fotó: Gózszy Gáborné)

13. kép. Karádi Tájház, Karád
(Fotó: Gózszy Gáborné)

14. kép. Buzsáki Tájház, Buzsák
(Fotó: Gózszy Gáborné)

15. kép. A vörsi Tűzoltóraktár és Kiállítás
(Fotó: Gózszy Gáborné)

16. kép. Az újvárfalvai Noszlopy-kúria
(Fotó: Gózszy Gáborné)

17. kép. A kaposvári Mozi-Múzeum
(Fotó: Gózszy Gáborné)

18. kép. A lakócsai Horvát Nemzetiségi Tájház
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

Működési engedélyt kaptak:

28–29. Vörös és Kék Kápolna, Boglárlelle;

30. Latinovits Emlékmúzeum, Balatonszemes.

A fenntartó jelentős támogatása ellenére a gyűjtemény gyarapítására és a tudományos munkára fordított összeg igen csekély volt.¹⁶

– 1986–90. Az igazgató befejezettnek tekintette a hálózat kiépítését két új egység megnyitását követően:

31. Kapoli Emlékház, Boglárlelle (1986);

32. Horvát Nemzetiségi Tájház, Lakócsa (1986).

A marcali múzeum neve Lengyel József Helytörténeti Múzeumra változott. A megyei tanács 1986-ban ismét jelentős, egyszeri támogatásban részesítette a múzeumot (2,5 m Ft) feladatai ellátására. A tárggyarapításra fordított összeg alig, a közművelődésre fordított összeg jelentősen nőtt. Hasonlóan nőtt a múzeumon belüli fluktuáció és nem volt problémamentes az osztályok, ill. a hálózat egységei közötti együttműködés sem. A hálózat karbantartására, működtetésére fordított pénzüsszeg sem bizonyult elégségesnek.

1987-ben újabb múzeumi egységek nyíltak:

33. Kálmán Imre Emlékmúzeum, Siófok;

34. Fekete István Emlékszoba, Gölle;

35. Felszabadulási Emlékház, Nagybjajom.

A főépületben az átköltözést követően 1987-ben megnyílt a felújított régészeti kiállítás.

A felduzzadt hálózat és a központi épület igen rossz állaga szükségessé tette a felújítást, amely nem haladt a kívánt ütemben. A szakembergárda fluktuációja továbbra is számottevő, a „múzeum pénzgazdálkodása alapjaiban megrendült.”¹⁷ 1987-ben a múzeumi egységek száma a megyében 35. A múzeum 53 időszaki kiállítást rendezett, 96 előadást tartott. 1500 m Ft-ot (!) fordított a közművelődési osztály technikai eszközökre, installációra, katalógusokra akkor, amikor a fenntartó a költségvetést 900 m Ft-tal csökkentette.

1989-ben 39 múzeumi egységből 26 saját fenntartású, 13 nem múzeumi fenntartású, de a megyében működött. A dolgozók létszáma rendkívül felduzzadt, a bérköltségek a költségvetés 40%-át, a fenntartási költségek a költségvetés 50%-át kötötték le. Karbantartásra, javításra, szakmai feladatok ellátására csupán 10% maradt.¹⁸

– A nyolcvanas évek második felétől érezhető *problémák* a múzeum és hálózata egész területén 1990-re igen erőteljesen jelentkeztek.¹⁹ A szakmai feladatok ellátására fordítható összeg a minimumra csökkent. Az őrzés-védelem, ill. a raktározás terén igen komoly gondok voltak. Nagy elmaradások mutathatók ki a feldolgozás-nyilvántartásban,²⁰ bár 1991-től megindult a megyei múzeumban a számítógépes nyilvántartás.

Az évek óta joggal hiányolt néprajzi, természettudományi, várostörténeti, képzőművészeti kiállítások elengedhetetlenné tették az épület újrahajszosítási tervének elkészítését, új kiállítóhelyek kialakítását. Szükségessé vált a szakmai tevékenységre fordítható pénzösszeg átcsoportosítása, növelése.²¹ Igen jelentős elmaradások voltak a kiadványozás és a publikációs tevékenység terén is.

Az intézmény személyi feltételei és szervezeti felépítése is változott. 1990-ben az intézmény fenntartója, a Somogy Megyei Tanács, vezetői alkalmatlanság miatt felmondott az igazgatónak.

1991-ben Horváth János a megbízott igazgató, majd dr. Jungbert Béla régész, és aug. 1-től dr. Király István Szabolcs agrártörténész a kinevezett múzeumigazgató.

Az 1990. évi költségvetés 56%-a a bérjellegű kiadások voltak. Az összlétszám 36%-át (58 fő) és a bértömeg 17%-át a vagyonszabvány szerinti feladatokat ellátó teremőrök, területőrök, gondnokok; 20%-át (31 fő) és a bértömeg 40%-át a felsőfokú végzettségű szakemberek kötötték le. A tudományos segéderők 13%-al (21 fő) a bértömeg 15%-ával; az ügyviteli dolgozók pedig 13%-al (13 fő) és a bértömeg 8%-ával képviseltették magukat. A fizikai alkalmazottak száma 20 fő volt.

A múzeumi hálózat 1990 végére 24 saját fenntartású és 10 más fenntartású múzeumi egységgel működött. Időszerűvé és szükségessé vált a hálózat „karcsúsítása”, bizonyos egységek helyi önkormányzati működtetése.

A múzeum vezetése igen nehéz helyzetbe került!

– 1991–1992. – Az év folyamán 3 vidéki múzeum – Dráva Múzeum, Barcs; Marcali Helytörténeti Múzeum és Bernáth Aurél Emlékmúzeum; Kálmán Imre Emlékmúzeum, Siófok – az érintett önkormányzatok egyessége alapján, az 1991. évi XXXIII. tv. 22. § (2) bekezdése értelmében, a szakmai felügyeletet gyakorló felettes szerv (minisztérium) tudomásul vételével, kivált a múzeumi hálózathoz. A gyűjtemény tulajdonjogának felosztása, átadása megtörtént, a szakmai együttműködés feltételeit a múzeum kidolgozta.²²

Somogy megye közgyűlése a 153/1991. (IX. 24./2. határozatának 6/a pontjában elrendelte a múzeum teljeskörű felmérését. A múzeum a felmérést elvégezte és a következőket rögzítette:²³ 1992. január 1-től helyi önkormányzatokhoz került 3 vidéki múzeum (Barcs, Marcali, Siófok) és a csurgói Helytörténeti Gyűjtemény várhatóan az év végéig a Csurgói Önkormányzathoz kerül.

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága közvetlen fenntartású egységei:

1. Rippl-Rónai Emlékmúzeum, Kaposvár – Róma-hegy;
2. Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény, Szenna;
3. Zichy Mihály Emlékmúzeum, Zala;
4. Kunffy Lajos Emlékmúzeum; Somogytúr;
5. Berzsenyi Dániel Emlékmúzeum, Nikla;
6. József Attila Emlékmúzeum, Balatonszárszó;
7. Somogyvári Történeti Emlékhely, Somogyvár;
8. Rippl-Rónai Múzeum (SMMI), Kaposvár;
9. Horvát Nemzetiségi Tájház, Lakócsa.

A közös működtetésű egységek:

1. Zamárdi Tájház, Zamárdi;
2. Latinovits Emlékiállítás, Balatonszemes;
3. Noszlopy Kúria, Újvárfalva;
4. Postamúzeum, Balatonszemes.

Nem az SMMI hálózathoz tartozó, de a megyében működő kiállító- és emlékhelyek:

1. Fekete István Emlékház, Gölle;
2. Szőlőskislaki Borászati Gyűjtemény, Szőlőskislak;
3. Borkombinát, Balatonboglár;
4. Beszédes József Vízgazdálkodási Múzeum, Siófok;
5. Tájház, Buzsák;
6. Kaposszentjakabi Bencés Apátság romjai, Kaposszentjakab;
7. Kapoli Emlékház, Balatonlelle;
8. Karádi Tájház, Karád.

Rendezetlen egységek (1992. szept. 30-ig rendezendő):

1. Tűzoltástörténeti Kiállítás, Vörs;
2. Tabi Galéria, Tab.

A SIOTOUR átalakulása kapcsán működtetésük kérdéses:

1. Buzsáki Tájház, Buzsák;
2. Csillagvár, Balatonszentgyörgy;
3. Tájház, Balatonszentgyörgy.

1992. év első felére a költségvetés jelentékeny csökkentése miatt (7 m Ft) egyértelművé vált, hogy a múzeumi hálózat működtetése csak létszámleépítéssel oldható meg. A költségvetésben a bér és a dologi kiadások aránya 78:22 %! A korábbi években már folyamatosan csökkentett létszámmal dolgozó intézmény számára (1990-ben 20 fővel, 1991-ben 13 fővel) a létszámleépítés elkerülhetetlenné vált és a vezetés szigorú intézkedéseket hozott a forráshiány biztosítására.²⁴

Az újabb szervezeti változtatások és az átcsoportosított anyagi források tették lehetővé az öt éve joggal hiányolt, kényszerű szünet után ismét megjelentetett múzeumi évkönyv 9. kötetének kiadását.²⁵ Folyamatban van több új, igényes, korszerű állandó kiállítás kivitelezése.²⁶

19. kép. Az egykori Vármegyeháza, 1984-től a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum
(Fotó: Gózszy Gáborné)

II. A megyei múzeum tevékenysége

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – Rippl-Rónai Múzeum *gyűjtőterülete* Somogy megye egész területe, ill. a megyei vonatkozású anyagnál a megyén túl is terjed. *Gyűjtőköre* a néprajz, a régészet, a művészettörténet, a történet, a numizmatika és a természettudomány.

Alaptevékenysége a muzeális anyag gyűjtése, ásatás, őrzés-kezelés, nyilvántartás-feldolgozás, bemutató tevékenység, publikálás-közzététel, szakfelügyelet.²⁷

A *gyűjtés* mindarra a tárgyi, írásos, fotó és filmanyagra kiterjed, amely a megye kulturális, társadalmi, vagy gazdasági fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű. *Képzőművészeti alkotások*: elsősorban somogyi születésű, klasszikussá vált mesterek művei, (Zichy, Ripp-Rónai, Vaszary, Bernáth, Kunffy, Galimberti), illetve ma élő somogyi képző- és iparművészek alkotásai. *Néprajzi, népművészeti emlékek*: pl. pásztorművészet, (országosan is kiemelkedő a Gönczi-féle gyűjtemény), textil, kerámia, kismesterségek, népi építészeti emlékek (sajátos kiállításnak is tekinthető része a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény), folklór (kiemelkedik a Gönczy- és az Együd-hagyaték). *A régészeti ásatások anyaga*. Ásatásaink határainkon is túlnőnek, mint a somogyvári, a zamárdi, a kis-balatonai, a babócsai ásatások; az őskortól a középkorig, muzeális értékű leletgyűjtesekkel és műemléki jelentőségű építmények felkutatásával, feltárásaival.

Somogy történetére vonatkozó anyag, elsősorban agrár- és technikatörténet; színház- és iskolatörténeti gyűjtemény. Somogy *természettudományi anyaga*: rovargyűjtemény; Marcali-Boronka gerinctelen állatvilága; Somogy ritka és védett növényfajtainak kutatása; stb. *Egyéb*: muzeális értékű könyvek, irodalmi tárgyú emlékek, zenetörténeti anyag, érmék, stb.

A muzeális anyag gyűjtése

A gyűjteménygyarapítás különböző *formáit* ismerjük, alkalmazzuk. Elsődleges a helyszíni gyűjtés, de szaporíthatjuk gyűjteményünket ajándékozás útján; örökléssel; vásárlással; cserével; vagy saját előállítással (pl. fotó, film, video, hangfelvétel esetében); illetve ásatásokkal.

A múzeum tárgyi gyűjteménye rendkívül impozáns méretű. A tárgyi anyag meghaladja a 350 ezer db-ot. Igen tekintélyes a fotógyűjteményünk, 230 ezer db; a kinotechnikai gyűjtemény 280 ezer db; az adattári anyagunk majd 10 ezer db és 8 ífm; a dokumentum anyagunk pedig 32 ezer db és 38 ífm.²⁸ A fentiek értéke szinte felbecsülhetetlen. Értékbecsléssel a képzőművészeti gyűjtemény rendelkezik. Ott a 2500 db-os gyűjtemény becsült értéke 147,5 millió forint, ebből fontosabb egységek pl. a Rippl-Rónai József képei és grafikája 42 millióval; Vaszary 2,5 millió; Bernáth 8 millió; Kunffy 28,5 millió; Zichy majdnem 5 millió forinttal és a mintegy 15 millió forint becsült értéket kitevő iparművészeti gyűjtemény.²⁹

Őrzés-védelem

A gyűjteményt – szigorú előírásokban rögzített módon – raktárakban őrizzük. Raktáraink Kaposváron és vidéken egyaránt megtalálhatók. Az értéke-
sebb anyag biztonsági szempontból helyben őrizendő. Komoly raktározási
gondjainkat súlyosbítja az évente gyarapodó, tekintélyes mennyiségű régészeti
leletanyag. A vagyonvédelem feladatait portások, őrök, gondnokok látják el; a
gyűjtemény állagvédelmét restaurátorok és preparátorok végzik.

Külön visszatérő feladat kiállítóhelyeink karbantartása és a Szennai Sza-
badtéri Néprajzi Gyűjtemény anyagának évente ismétlődő restaurálási munká-
latai, állagmegóvása. Az 1936-tól közgyűjteménnyé nyilvánított múzeumi anyag
a két világháborúban részben megsemmisült, az 50-es évektől azonban a
gyűjtés újabb lendületet vett. A gyakori raktárcsere, költöztetés a gyűjtemény
állagát erősen veszélyeztette, illetve veszélyezteti.

Tudományos feldolgozás-nyilvántartás

Nyilvántartás nélkül a gyűjtemény áttekinthetetlen. Már 1927-ben Gönczi
elkezdte az akkori anyag nyilvántartását. A szakmuzeológusok munkáját gyűj-
teménykezelők, régészeti rajzolók segítik. 1991-ben múzeumunkban megindult
a számítógépes nyilvántartás az országos követelményeknek megfelelően,
mely azonban nem helyettesíti a hagyományos nyilvántartást.

További feladataink az adatbázisok kialakítása, adatszolgáltatás, szakértői
véleményezés, értékbecslés, természetvédelmi feltárás, védetté nyilvánítás,
stb.

Bemutató tevékenység

A múzeum egyik alapfeladata felkészült szakemberekkel korszerű igé-
nyes *kiállítások* létrehozása, üzemeltetése, kiállítási forгатókönyvek, katal-
ógusok, vezetők készítése, árusítása; tudományos eredményeink tuda-
ományos és ismeretterjesztő publikációk, előadások formájában történő köz-
zététele. Kaposvárott 1934-óta két új állandó kiállítás került megrendezésre,
1951-ben és 1975-ben.

1984/85-ben a megyei múzeum a megyei tanács volt épületébe, jelenlegi
helyére költözött, ám új kiállítások megvalósítására csak jóval később kerülhet-
ett sor. A Somogy megyét bemutató nagy *néprajzi* kiállítás terveink szerint ez
év júliusában nyílt meg. Helyet adunk továbbá egy *város történeti* kiállításnak
és készül egy új állandó *természettudományi* kiállítás.

Már látogatható a *Rippl-Rónai Ödön* hagyatékából készült állandó művé-
szettörténeti és a felújított *régészeti* kiállítás. Igen sikeresek az *időszak* kiállí-
tásaink. E téren teremőrök, területőrök, gondnokok, grafikus, fotós, kiállítás-
rendező és sok más szakember hozzáértő munkája elengedhetetlen.

A tudományos dolgozók, muzeológusok tudományos eredményeinek közléte közlemények, *kiadványok* formájában történik. 1963 és 1974 között, évkönyv hiányában, Takáts Gyula szerkesztésében a Somogyi Múzeum Füzetek sorozat 18 száma jelent meg. 1975-ben indult a Somogy Néprajza sorozat, két kötete Együd Árpád és Knézy Judit szerkesztésében látott napvilágot. A Somogyi Múzeumok Közleményei címmel a múzeumi évkönyv 1973 és 1987 között 8 kötetben jelent meg Bakay Kornél, Honfi István és Mészáros Balázs szerkesztésében.

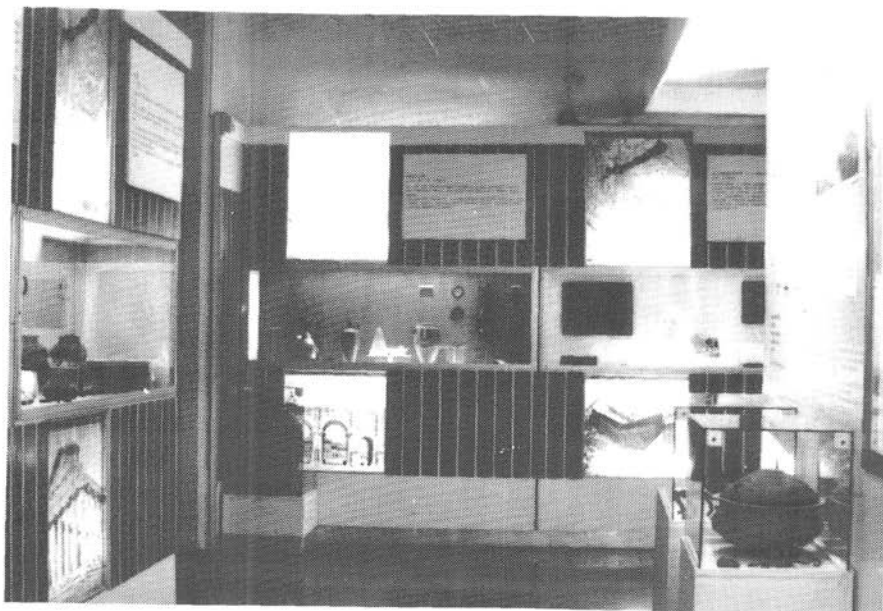
20. kép. A kaposvári Somogyi Képtár

21. kép. A Rippl-Rónai Múzeum állandó kiállítása
Rippl-Rónai Ödön hagyatékából
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

22. kép. A Rippl-Rónai Múzeum új néprajzi kiállítása
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

23. kép. A Rippl-Rónai Múzeum állandó régészeti kiállítása
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

III. A megyei múzeum évkönyve

A tudományos tanácskozás célja az öt évnyi kényszerű szünet után 1992-ben ismét megjelent Somogyi Múzeumok Közleményei 9. kötetének bemutatása dr. Király István Szabolcs múzeumigazgató szerkesztésében.

Régészeink ebben az évkönyvben nem a megkezdett, befejezett, vagy a folyamatban lévő ásatásaikról számoltak be. *Bárdos Edit* a zamárdi avar temető feltárása során 1982-ben előkerült, ún. „kopt” bronzedény leírását, párhuzamait, elterjedését rögzíti. Maga az edény a 16–17. századra tehető, valahol a bizánci birodalomban készült és előkerülése nem érte váratlanul az ásatót. Az edény fémvizsgálata dr. Költő László és dr. Kis-Varga Miklós mérései alapján készült, ám a szerző véleménye szerint e vizsgálat messzemenő következtetésekre nem jogosít fel bennünket. Állítását a cikkben indokolja.

Dr. Honti Szilvia Nagyberki község Cseh-rét nevű vízenyős területéről előkerült későbronzkori kincsleletről tudósít bennünket. A leletek leírásán és elterjedésén túl a bronz tárgyak röntgen-emissziós analízise eredményeit itt is szerepeltetik. Az anyagösszetételt táblázat adja.

Németh Péter Gergely egy kőröshegyi kelta kard előkerüléséről számol be. Az egykori homokbányából szórványként előkerült kard a restaurátor kolégák munkáját dicséri.

Dr. Visy Zsolt a pécsi JPTE adjunktusa a megyei múzeum gyűjteményében szereplő Gyékényesről szintén szórványként előkerült római bronz mérlegről publikált.

Végezetül pedig *dr. Költő László* egy balatonszárszói avarkori sir előkerült leleteiről közöl rövid híradást.

A régészeti tanulmányok zárófejezeteként *dr. Henkey Gyula* antropológus a segedsi magyarok etnikai, embertani vizsgálatainak eredményeit írja le. A század elején legeredetibb Somogy megyei magyar községek egyike Segesd. Az 1910-es népszámlálás alapján Alsó-Segesd lakosságának 99,8%-a magyar, 2/3-a református, 1/3-a katolikus. Felső-Segesd 97,8%-a magyar anyanyelvű, 2%-a német, a lakosság 96%-a római katolikus. Horvát családok 1780 körül szegődtek el a felsősegedsi gróf Széchényi uradalomhoz. Az 1928. évi összeírás szerint akkor még Segesden a családnevek 9%-a horvát eredetű volt. Az 1986-ban készült vizsgálat 129 (24–60 éves) férfi és nő adataira épül. A vizsgált dunántúli magyar őslakosok, így a segesdiek is, a honfoglalók törökös rétegeinek túlsúlyát embertani szempontból nagyobb mértékben őrizték meg az ország átlagához viszonyítva. Az igen érdekes vizsgálat paramétereit, összehasonlító anyagát táblázatok szemléltetik, az egyes típusokat fotók mutatják be (24. fotó).

A néprajztudományt Gáll Éva, dr. Knézy Judit kandidátus, Witt Lászlóné ny. csurgói néprajzi gyűjteménykezelő és jómagam képviseljük.

A 18–19. századi szőlőművelés történetéhez Nagyberki községben *Gáll Éva* szolgáltatott adalékot. Somogy megye bár nem tartozik Magyarország kiemelkedő borvidékeihez, ám a paraszti szőlőművelés régi hazája e táj. A Kaposmenti Nagyberki község szőlőművelésének átfogó képét adja a szerző, mely részben az írott, másrészt a szóbeli közlések anyagát dolgozza fel. A mellékletekben pedig az 1767-es berki jobbágyok névsorát és úrbéri tabelláját közli.

Dr. Knézy Judit Somogy jó ismerője tanulmányában a 18. századi erdőhasználat szabályozását, rendjét dolgozza fel, Somogy megye két községében. Pusztaszemes és Szulok a Széchényi uradalom 18. századi telepítésű német községei, ahol a vonatkozó irat-anyag kapcsán képet kapunk a községek paraszti építkezésének sajátosságairól is.

Witt Lászlóné közleménye a Csurgó környéki Porrogszentkirály község (evangélikus, vend) lakáskultúrájába, táplálkozásába, viseletébe, szokásaiba ad betekintést. A szerző e munkájával búcsúzik a múzeumtól, munkahelyétől, ahol sok évet töltött nagyon intenzív gyűjtőmunkával.

Együd Árpád születésének 70., halálának 1993-ban 10. évfordulója, valamint az értékes hagyaték feldolgozásának megindulása is indokolja a megemlékezést Együd Árpádra és a somogyi népköltészetre. A tanulmány, melynek szerzője személyem, egy Együd-bibliográfiát is közöl.

Megragadom az alkalmat és felhívom a figyelmet az Együd-Alapítványra. Együd Árpád hagyatékának feldolgozása elakadt.³⁰ Molnár Éva gyűjteménykezelő és jómagam megfelelő anyagi kondíciók hiányában szorgalmazzuk az Együd-Alapítvány létrehozását. Terveink szerint célunk egy-két hónap múlva realizálódik. Az így összegyűjtött pénzből gyorsítani tudjuk a feldolgozást, lehetővé tudjuk tenni a publikálást.

Az évkönyv két művészettörténész tanulmányát is tartalmazza. *Géger Melinda* az olasz-trieszti származású, Somogyba áttelepült Galimberti Sándorról, a művész tanulóéveiről ír 1883–1903 között Kaposvártól Nagybányaig. A tanulmány többek közt a korabeli Kaposvár leírását is adja. Jelzi Rippl-Rónai József, Vaszary, Kunffy részvételét az akkori Kaposvár művészi életében.

Horváth János a somogyi képzőművészeti élet alapos ismerője, kutatója, a művészi hagyatékok gyűjtője, Rippl-Rónai József hagyatékát tette ez alkalommal vizsgálata tárgyává. Horváth János Rippl-Rónai József kutató. A művész hagyatékával már 1978-ban közeli kapcsolatba került, amikor a művész kaposvári Róma-hegyen álló egykori otthonát emlékmúzeumnak berendezte. Az emlékmúzeum Rippl-Rónai festményeivel, szecessziós stílusú iparművészeti tárgyakkal berendezett századelő hangulatát idéző művészház. Rippl-Rónai Ödön, a festő öccsének gyűjteménye, (976 db) köztük Rippl képei is 1920-ban adományként kerültek a múzeumba, s letették a művészettörténeti gyűjtemény alapjait.

Ma a múzeum mintegy 160 db rendkívül értékes Rippl-Rónai képet őriz. A tanulmányt közel 40 fotó illusztrálja.

A történettudomány témaköréből történész, irodalom- és agrártörténész, helytörténész egyaránt részt vállalt. *Fejesné Bognár Zsuzsa* irodalomtörténész kutatásai középpontjában évek óta a Pester Lloyd, a múlt század közepétől német nyelven megjelenő félhivatalos hazai kormány lapja áll. E tanulmányban a lap somogyi vonatkozásait dolgozza fel a szerző 1900–1902 között.

Matyikó Sebestyén József helytörténész a siófoki Kálmán Imre helytörténeti gyűjtemény vezetője a siófoki zsidóság történetét írja le gazdagon illusztrált anyaggal. Siófok, a fürdőtelep, virágzása a Budapest–Nagykanizsa-i vasútvonallal indult el 1863-ban. A fővároshoz így a legközelebb eső balatoni község „nagy lehetőségét” a zsidóság is felismerte és a 19. század elején megjelenő zsidó kereskedelem Siófokon a század második felére jelentősen megnőtt. 1878-ban felépült a zsinagóga és a siófoki zsidó iskola hírneve is igen jó volt. Századunk 80-as éveiben a régi zsinagóga helyett egy új templom épült. A szerző ezt a másfélszáz évet dokumentálja.

Dr. Takács Éva történész egy 19. század második felében élt parasztcsalád hétköznapijait rögzíti „Fonai György írásos könyve” alapján. A könyvecske három család adatait jegyzi gazdasági bejegyzésekkel a községre, a családra, kiemelkedő eseményekre vonatkozó feljegyzésekkel, a hitérettel, az időjárással kapcsolatos megjegyzésekkel és egyéb adatokkal. A könyv legtöbb adata a bevételekről és a kiadásokról szól, elemzése érdekes, értékelhető információkat hordoz.

Dr. Gál József tanár, helytörténész, a Marcali Helytörténeti Múzeum igazgatója témája a nagyszakácsi pálos kolostor. Munkája az oklevelek és egyéb írott források alapján a somogyi pálos rend, illetve kolostor történeti vizsgálatával foglalkozik.

Varga Éva történész K. Pap János népszínművei nyomán Kaposvár irodalmi életének „fogyasztói közegét”, az olvasót kívánja bemutatni. K. Pap az egykori somogyi parasztfiú, a csurgói diák a múlt század végén a szórakoztató ipar egyik képviselőjévé lépett elő. Népszínműveket írt, s e műfaj a múlt században igen divatos volt. A tanulmány „A cseperkekalap” címet viseli.

Dr. Király István Szabolcs múzeumigazgató agrártörténész agrártechnika-történeti kutatásai majd húsz éve eredményesen folynak. A közlemény egy közelmúltban megtalált belső égésű motort mutat be a század elejéről.

Természettudásaink szerint óvatos becslések alapján jelenleg 4 millió faj él a földön, ebből csupán 2 millió az ismert fajok száma. Lenyűgöző mennyiség! E csodálatos élővilágba adnak betekintést azok a szerzők, akik az 1992. évi évkönyvben publikációkkal szerepelnek: *Héra Zoltán* kaposvári tanár csigákkal kapcsolatos tanulmánya; *dr. Uherkovich Ákos* a JPM Pécs osztályvezetője és *dr. Nógrádi Sára* tudományos főmunkatárs gazdagon illusztrált tanulmánya a Dráva magyarországi szakaszának egyik rovarcsoportjáról; *Józsan Zsolt* meryei tanár a zselici darázsfaunáról írt cikke; *Ábrahám Levente* munkatársunknak a Zselici Tájvédelmi Körzet lepkefaunájáról; *dr. Tóth Sándor* zirci múzeumigazgató munkája a Zselic zengőlégy faunájához és végezetül *dr. Majer József* kandidátus (JPTE Pécs) tanulmánya a Baláta-tó természetvédelmi terület zoológiai felméréséről.

JEGYZETEK

- 1 *Gönczi Ferenc*: A Somogy megyei Múzeum Egyesület 25 éves története, Kaposvár 1935.
- 2 *Draveczy Balázs*: A Somogy megyei muzeológiai kutatás története, Kaposvár 1966. In: Somogyi Múzeum Füzetei 6. sz. (a továbbiakban SMF)
- 3 A kiállítás a vármegyeháza hátsó épületének második emeletén kapott helyet. A folyosón a Kopits-féle képek, ill. ásványok, csontok, halászati eszközök. Három szobában ós- és újkőkorszak, bronz-hallstatti, kelta, római és népvándorláskori tárgyak; történelmi tárgyak; fegyverek, kismesterségek; szobai és konyhai bútorok, eszközök; textil; pásztorfaragványok; gyermekjátékok; mezőgazdasági és szőlészeti eszközök. A képzőművészeti és iparművészeti anyagból is bemutatott néhány darabot. (Lásd Gönczi; 1935. 56. l.)
- 4 A városházán 6 évig – 1927–1933 – között volt.
- 5 A magyar múzeumok szervezeti, igazgatási kérdéseiről jogérvényesen az Elnöki Tanács 1963. évi 9. sz. törvényrendelete intézkedett, előírva a múzeumok egységes ügykezelési és eljárási szabályainak kidolgozását. A vidéki múzeumok tanácsi kezelésbe vétele után sorra alakultak ki a megyei múzeumi szervezetek.
- 6 A Somogy megyei múzeumok, emlékmúzeumok és kiállítások vezetője Kaposvár. é. n. In.: SMF 3. sz.
- 7 *Fehér Erzsébet*: József Attila kiállítás Balatonszárszón. Kaposvár, 1965. In: SMF 4. sz.; *Sára Péter*. Berzsenyi Emlékmúzeum Niklán. Kaposvár, 1967. In.: SMF 10. sz.; *Bényi László*: A zalai Zichy Mihály Emlékmúzeum. Kaposvár, 1967. In.: SMF 11. sz.
- 7 A Rippl-Rónai Múzeum állandó kiállításainak vezetője. Kaposvár. é. n. In.: SMF 1. sz.

- 8 Somogyi Múzeumok Közleményei (SMK) 1. sz. Szerk. Bakay Kornél, Kaposvár 1973. 379. l.
- 9 A kiállítás vezetője csak később, 1978-ban készült el. (A Rippl-Rónai Múzeum állandó kiállításai, Kaposvár, 1978. Szerk. Honfi István).
A kiállítás régészeti anyaga: őskor, újkőkör, rézkor, bronzkor, korai vaskor, kelták, római kor, a népvándorlás kora-, hunok és germánok, avarok, honfoglalás kora és az Árpád-kor. A néprajzi anyag tematikája: pásztorelet, pásztorművészet, népi hangszerek, díszített tárgyak, híres fafaragók, családi élet, gyermekjátékok, a gyermekélet tárgyai, a temetkezés szokásai.
- 10 SMK 3. sz. Szerk. Honfi István, Kaposvár 1978. 539-548. l.
- 11 SMK 3. sz. 539. l.
- 12 SMK 4. sz. Szerk. Mészáros Balázs, Kaposvár 1981. Somogy Néprajza 2. Anyagi kultúra. Szerk.: Knézy Judit, Kaposvár, 1980.
- 13 SMK 4. sz. 279 l.
- 14 SMK 6. sz. Kaposvár, 1983. 185-207. l.
- 15 A múzeumi hálózat fejlesztése országosan az alábbiak szerint alakult: 1970–1977 között 432 múzeumi egység működött Magyarországon. Ez a szám 1988-ra elérte a 734-et.
- 16 SMK 7. sz. Kaposvár, 1985. 210-232. l.
- 17 SMK 8. sz. Kaposvár, 1987. 228 l.
- 18 *Szellő János*: A Somogy megyei múzeumi szervezet helyzete (Kaposvár, 1989. szept. 22.) Feljegyzés.
- 19 *Horváth János*: A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága tevékenysége, személyi és dologi feltételei, múzeumi hálózat. Kaposvár 1991. III. lkt. sz. 232/91.
Szakfelügyelői jelentések: 98/1990, 33-5/91, 775-2/91, 642-2/91, 642-4/91, 326-1/92.
- 20 Feljegyzés a szakmai osztályok gyűjteményének feldolgozottsági fokáról; Régészeti gyűjtemény. lkt. sz.: 220-2/91.
- 21 Kozári Miklósné gazdasági vezető feljegyzése a gazdasági visszasságokról; 1991. júl. 2. lkt. sz. 448/91.
- 22 Jegyzőkönyv készült 1992. II. 10-én a múzeum összapparátusi értekezletén. lkt. sz. 35/92.;
Feljegyzések, szakmai véleményezések, az önkormányzathoz írt levél: lkt. sz.: 3/91, 403/91, 403-2/91, 101-104/92;
A Művelődési és Közoktatási Minisztérium felé intézett levél lkt. sz. 715/91;
Somogy Megyei Vagyonátadó Bizottság 1992. április 30-án megtartott ülésén a tulajdonjogok átadása megtörtént. lkt. sz. 96-10/92, 109-4/92, 186-4/92, 187-2/92; Vagyonleltárak – lásd a fentiek mellékleteként.
Együtműködési megállapodások (Zamárdi; Karád, vidéki múzeumok. lkt. sz.: 357/91, 99/92, 758/91, 105-107/92.
- 23 Jelentés a Somogy megyei múzeumi hálózat átszervezéséről. lkt. sz.: 367/92.
Előterjesztés a Barcsi Dráva Múzeum, a Marcali Helytörténeti Múzeum, a Bernáth Aurél Emlékmúzeum és a Siófoki Kálmán Imre Múzeum városi önkormányzatok részére történő átadásáról. 551/92.
- 24 Jegyzőkönyvek: Összapparátusi értekezlet. lkt. sz.: 35/92; Leépítés. lkt. sz.: 165/92.
- 25 Somogyi Múzeumok Közleményei 9. sz. Kaposvár 1992. Szerk.: Király István Szabolcs.
- 26 Kiállítási forgatókönyvek: 632/91, 45/92.
- 27 Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának alaptevékenysége. lkt. sz.: 299-1/92. Működési engedélye uo.
- 28 Vagyonfelmérés. Készült a megyei múzeum szakmai osztályainak gyűjteményéről, ill. a nyilvántartás állapotáról. lkt. sz. 548/91, 220-2/91.
- 29 A Képző- és Iparművészeti Osztály vagyonfelmérése értékbecsléssel alátámasztva. lkt. sz. 548/91.
- 30 Együd Árpád (1921–1983) hagyatéka hangzóanyag (250 magnószalag, 70 kazetta) kéziratanyag (több ezer oldalas szöveges folklór és 600 levél) és filmanyag (mintegy 250 tekerces mozgófilm).

RÉGÉSZET A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMBAN

Megyénkben a régészeti kutatások megindulása az 1820-as évek közepéig vezethető vissza. Ekkor folytatott ásatásokat Somogyváron Mátrai Gábor, a reformkor jeles irodalmára, majd az 1877-ben létrejött Somogyvármegyei Régészeti és Történelmi Társulat. Később az 1909-ben alakult Somogy megyei Múzeumi Egyesület végzett, illetve végeztetett kutatásokat Gönczi Ferenc irányítása alatt, főként az 1930-as években.¹ Az első önálló régészeti ásatás Gönczi Ferenc és Fettich Nándor közös vezetésével történt, 1928-ban Somogyacsán, ahol egy avar temető megmaradt részletét sikerült megmenteniük.² Gönczi halála után a megyei múzeumügy, így a régészet is, hanyatlásnak indult, később külső szakemberek végeztek feltárásokat a megyében. A saját szakemberek vezetésével végzett tervszerű munka az 1960-as években indult meg, de az egész megyére kiterjedő, alapos topográfiai jellegű kutatás eddig még nem történt. Ilyen munkákat régészeink a nagyobb volumenű beruházások előkészítéséhez, településtörténeti monográfiák régészeti tárgyú fejezeteinek megírásához kapcsolódóan végeztek, illetve végeznek.

Alapvető feladatunk a megyei régészeti feltárások végzése, a megye területén előkerülő nem kevés lelet megmentése, tudományos feldolgozása, őrzése és bemutatása. Munkánkat igyekszünk a lehető legkomplexebb módszerekkel végezni, a hagyományosnak mondható módszerek alkalmazása mellett felhasználjuk a tudományos feldolgozásban, leletfelderítésben, kutatásban, kormeghatározásban a természettudományok segítségét, bevonunk több műszaki és természettudományos szakembert is.

Feladataink között van kötelezően végzendő, mondhatnánk „hatósági” feladat, mint amilyenek a különböző építési engedélyek, területrendezési tervek véleményezése, előzetes egyeztetések a régészeti lelőhelyeket érintő munkálatok előtt, ill. közben. Kötelező feladataink közé tartozik még az eddig általunk nem ismert lelőhelyeken előkerülő leletek szakszerű megmentése úgy, hogy azoknak megfelelő tudományos információértékük legyen. Ez egyben munkánk kettősségére is rámutat.

Ezen feladatok teljesítése mellett ugyanis kevesebb idő és energia jut a történeti források alapján kidolgozott, vagy valamilyen (településtörténeti, egyéb konkrét történeti) elméletet, feltételezést igazolni igyekvő, vagy azon alapuló, ugynevezett „tervásatásokra”. Nem szólnék most itt a minden vidéken dolgozó tudományos kutató egyéb problémáiról, mint pl. a legfrisebb szakirodalomhoz való hozzáférés, vagy a szakmai konzultáció nehézségei, ezt részben már korábban megtettem.³ Inkább legutóbbi munkáinkról eredményeinkről ejtenék néhány szót, egy kevés statisztikai adat mellékelésével.⁴

Nagyobb ásatásaink voltak az elmúlt öt évben:

Leletmentések: – Kaposvár, 61-es úti avar temető, középkori telep és templom körüli temető

– Rádpusztá-Temetőalja dűlő bronzkori és kora római kori település, avar temető

– Zamárdi avar temető

– Kis-balatoni feltárások, melyek egy zárt tájegység teljes régészeti képét rajzolják ki

– Kereki-homokbánya avar temető

– Barcs-Pusztabarcs homokbánya bronzkori és avar temető

Tervásatások, felmérések:

– Nagyberki-Szalacscai szőlőhegy bronzkori, kelta kori földvár kutatása, felmérése

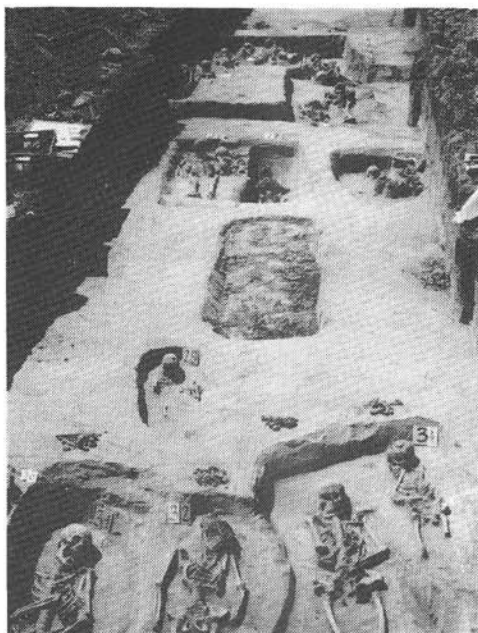
– Somogyvár bencés apátság

– Ötvöskónyi, Segesd, Babócsa, Bodrog nemzetségi, ispánsági központok feltárása.

Az utóbbi öt évben 49 többé-kevésbé tervezhető, de nagyjából klasszikus értelemben vett leletmentésből kiinduló ásatást végeztünk. (Ebből évente 2-3 feltárás minősíthető igazi tervásatásnak – pl. Somogyvár, Babócsa, Szalacska, Segesd, valamint a topográfiai-, geodéziai felmérések: Szalacska, középkori földvárak).

24. kép. Kis-Balaton, Vörs-Papkert B lelőhely
(Fotó: Költő László)

25. kép. Kis-Balaton, Főnyed-Gólyásfa lelőhely középkori temető feltárása
(Fotó: Honti Szilvia)

Előre nem tervezhető leletmentésünk volt 59, ezen kívül 83 alkalommal végeztünk bejelentések alapján helyszíni szemlét, ill. megfigyelést.

Mindezeket jelentős külső támogatással és saját költségvetésünkéből, de végül is szinte minden esetben erőnk teljes megfeszítésével, saját belső energiánkra, a régészeti osztály összes munkatársának kétkézi munkájára támaszkodva és időnként több külső kutató bevonásával tudtuk teljesíteni.

E nagy mennyiségű terepmunka mellett egyik munkatársunk egyetemi doktori fokozatot szerzett, a tudományos feldolgozás terén pedig megjelent munkatársaink tollából 44 cikk (nem soroltam ide több kisebb tudományos értékű, ismeretterjesztő – pl. újságban megjelent – írást), tartottunk 30 tudományos előadást; volt 111 ismeretterjesztő alkalom, melyet munkatársaink tartottak (tárlatvezetések, előadások, táborok vezetése, egyéb foglalkozások). Ezeken kívül 5 kötet szerkesztésében vettünk részt.

Munkatársaink több tudományos társaság, egyesület, bizottság munkájában vesznek részt (Pécsi Akadémiai Bizottság, Veszprémi Akadémiai Bizottság, Régészeti Társulat, Középkori Történelmi Társaság, ICOMOS, stb.)

Kutatásainkhoz, eredményeink sokszempontú komplex feldolgozásához támogatást nyertünk az Országos Tudományos Kutatási Alaptól is.

Régészeti ásatásaink tudományos eredményei többek között Szalacsckán az őskori földvár sáncrendszerének topográfiai felmérése, Somogyváron az

1091-ben felszentelt királyi alapítású bazilika és kolostoregyüttes feltárása, helyreállítása, Bodrog-Bű pusztán a nemzetségi monostor és a plébánia-templo-m megtalálása – Somogyban első ízben, Zamárdiban egy korai avar kori központ létének és az egész avar korszakon át való meglétének bizonyítása, a kis-balatoni leletmentéseken egy zárt tájegység minden korszakot átfogó településszerkezetének, történeti fejlődésének tisztázása, fontos, eddig hiányzó régészeti adalékok a középkori magyarság etnogenetikai kérdéseinek megválaszolásához. Egyáltalán a megyében eddig ismeretlen régészeti korszakok és kultúrák megtalálása főként a bronzkor és a római kor időszakából.

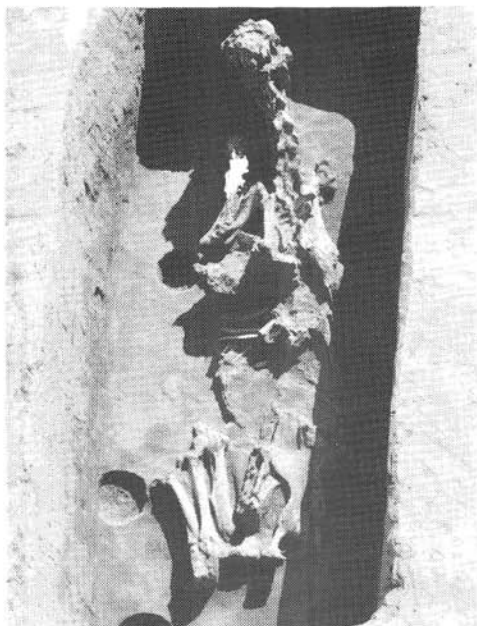
A jelenleg bemutatásra kerülő évkönyv régészeti témájú tanulmányai, közleményei is a már fentebb említett komplexitást példázzák, foglalkozzanak bár egy-egy kiemelkedő tárgy, vagy kisebb, de jelentős leletegyüttes feldolgozásával, illetve egy leletmentés során gyűjteményünkbe került síregyüttes egyszerű leletközlésével.

A munkatársaink tollából megjelent cikkek szakmai eredményeink bemutatása mellett bizonyítják, hogy a régészeti feldolgozó munka önmagában is komoly intézményi háttérrel igényel és a restaurátorok, rajzoló munkája, megfelelő tudományos könyvtár megléte nélkül nem tudnánk, és a jövőben sem fogunk tudni megfelelő színvonalú tudományos (de hozzá tehetem, „egyszerű” nyilvántartási, őrzési) munkát sem folytatni.

Szólnom kell még az előttünk álló feladatokról, melyek nem kevésbé nagyok, ha nem nagyobbak, mint amelyekkel fiatal gárdánk eddig bírkózott.

26. kép. Babócsa-Nárciszos
(Fotó: Magyar Kálmán)

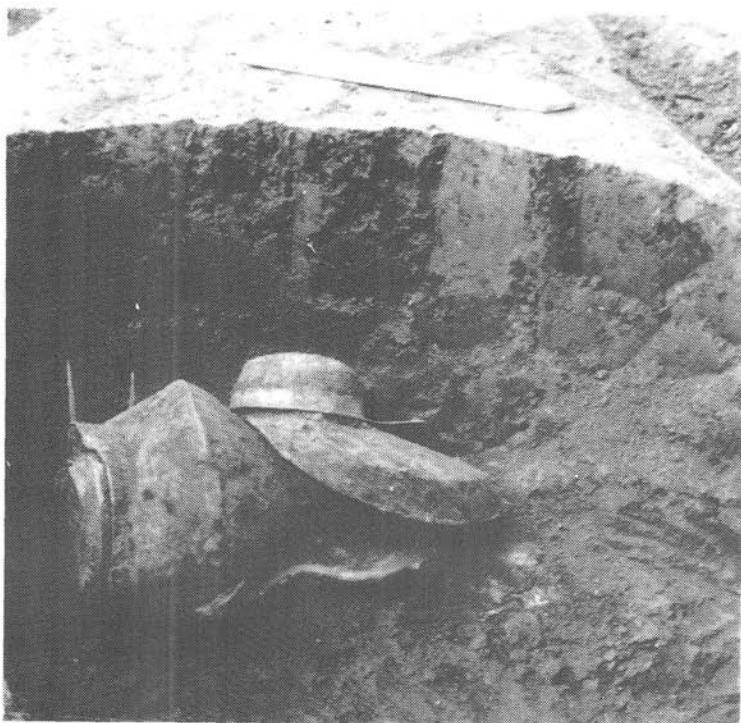
27. kép. Felszerszámozott ló sírja Zamárdiból
(Fotó: Bárdos Edith)

Az ásások, terepmunkák közül legjelentősebbek, legnagyobb volumenűek továbbra is a leletmentések lesznek, melyek közül folytatjuk a Kis-Balaton elárasztandó területének kutatását, ahol a több régészeti korszak megléte (bronzkori települések, temetők; kelta települések; népvándorlás kori-, középkori telepek és temetők), valamint a terület nagysága miatt, több különböző szakterületen jártas szakember összehangolt munkájára lesz a továbbiakban is szükség.

Feszített tempóban kell a zamárdi avar temető feltárását folytatni, illetve befejezni.

Előre láthatólag több autópálya szeli keresztül a megyét, melyek nyomvonalának előzetes bejárását, az építkezések megindulásával pedig az előkerülő lelőhelyeknek várhatóan sajnos jórészt a földmunkákkal párhuzamos feltárását kell elvégeznünk.

Folytatni kellene a hazai harmadik legnagyobb kelta oppidum, a szalacsikai földvár bronzkori, kelta- és középkori településszerkezetének kutatását, sáncátvágással tisztázni az erődítés keletkezési idejét. További felderítő munkát igényelne a megyében a legutóbbi években előkerült római kori út- és településhálózat összefüggéseinek megállapítása.

28. kép. Nagyberki-Szalacscai szőlőhegy Római kori kincslelet
(Fotó: Honti Szilvia)

A feldolgozás terén kettős feladatnak kell továbbra is megfelelnünk.

A bevezető előadásban említett hatalmas muzeológiaiilag már feldolgozott gyűjtemény mellett hasonló nagyságrendű feldolgozásra váró leletanyag van máris raktáron, s gondoskodnunk kell a közben párhuzamosan bekerülő tárgyak restaurálásáról, muzeológiai feldolgozásáról, szakszerű megőrzéséről. Sajnos raktározási gondjaink talán az egész múzeumon belül a legnagyobbak. Több külső raktárban vagyunk kénytelenek leleteinket tárolni, melyek közül nem egy olyan ideiglenes jellegű, amely az ott folyó munka megszűntével szintén megszűnik.

Mindezek mellett joggal várja el tőlünk a város és a megye lakossága, hogy az igen jelentős, sok új tudományos eredményt hozó anyaggal megismerkedhessen, vagyis az elkövetkező öt éven belül szükség lenne egy új, állandó régészeti kiállításra is.

Fiatalkutatógárdánk eddigi kutatómunkája a ránk következő időszakban hozza meg gyümölcseit. Több téma tudományos feldolgozása van folyamatban, illetve tervezzük annak kibontakoztatását. Így például tisztázni szeretnénk a DNY-Dunántúl bronzkori népességeinek eredetét, azt, hogy honnan és mikor

történet vidékünk betelepítése. Terveztük a megye területére eső római kori úthálózat, településszerkezet és a már előkerült kora római benszülött települések anyagának feldolgozását. A nagy számú avar temető lehetőséget ad a honfoglalást megelőző korszak napjainkig kiható problematikájának tisztázására. Lehetőség szerint választ keresünk a magyar nép etnogenetikai kérdéseinek megválaszolására.

Tovább kutatjuk a középkori településszerkezetet, a korai politikai, egyházi, világi hatalmi központokat. Folytatjuk a régészeti leletek komplex módon történő feldolgozását, az anyagvizsgálatokat, együttműködést ezen a téren a természettudományok képviselőivel.

A vázolt tervek megvalósításához (melyek többsége kötelezően elvégzendő feladatunk), mint említettem is, nagy szükségünk lenne a restaurátorok, rajzolók, nem utolsó sorban még több régész fokozott bevonására, hiszen „csupán” az emlékek „puszta megőrzése” sem nélkülözheti munkájukat. Ezeknek a feladatainknak teljesítését látom veszélyben forogni a szakterületen és a hozzá szorosan kapcsolódó szakmák képviselői közül történet kényszerű létszámcsökkentések miatt. Bízom azonban abban, hogy a múzeumügy nem lesz az utolsó helyre szorítva, s mint a most megjelent évkönyv tanúsítja, lehet lehetőséget találni a tudományos munka végzésére, s a közeljövő feladatainak végrehajtása közbeni teljesítményeink is bebizonyítják, hogy érdemes, sőt kell erre a területre áldozni, s talán az anyagi lehetőségek javulása lehetőséget teremt egy később hatásaiban visszafordíthatatlan folyamat megállításában.

Kaposvár, 1992. június 15.

JEGYZETEK

- 1 *Gönczi Ferenc*: A Somogy megyei Múzeum Egyesület 25 éves története (Kaposvár, 1935).
- 2 Id. mű, 50. old.
- 3 Múzeumi Tájékoztató = 1991. 1. 14-16. old. (Kaposvár)
- 4 A Somogy Megyei Múzeum Régészeti Adattára, leletbejelentési naplók, munkajelentések.

NÉPRAJZI KUTATÁSOK SOMOGYBAN

A Somogymegyei Múzeum Egyesület 1914. február 28-án tartott közgyűlésén kimondotta a néprajzi és népművészeti tárgyak gyűjtésének megkezdését.

Az anyag összeszedésére az alelnökké megválasztott *Gönczi Ferencet*, Somogy megye királyi tanfelügyelőjét kérték fel, aki a gyűjtést hivatalos iskolai látogatásai alkalmával végezte.¹ 1914–17 között 1500 tárggyal gyarapította a múzeumot.²

Az I. világháború viszontagságai a gyűjteményben is veszteséget okoztak.

1923-ban az egyesület kisebb-nagyobb pénzbeli segélyekhez jutott.³

„A támogatás felbátorította az egyesületet, hogy a muzeális anyag helyszíni gyűjtése révén való gyarapításához fogjon. Kimondotta, hogy szükségesnek tartja, még mielőtt a múzeum megfelelő épülethez jutna, a gyűjtést – anyagi erejének mértéke szerint – minden irányban megkezdni, s évről-évre erélyesen folytatni, mert ha késlekedik, a néprajz terén már sok eredetit nem lehet megtalálni, hiszen minden népies vonatkozású tárgy, főleg a viseletnél és bútornál, rohamosan pusztul és egyúttal örökre eltűnik. A megmaradtakat csak a helyszínen való gyűjtéssel lehet megmenteni. A személyes helyszíni gyűjtésnek nemcsak az az előnye, hogy egy-egy helyen felkutatható a muzeális anyag nagy része, hanem az is, hogy az érdeklődést mindenütt nagy mértékben fel lehet kelteni a múzeum iránt; és mint később tapasztalhattuk, a muzeális tárgyak nem kallódtak el oly mértékben, mint azelőtt és a Somogyban talált tárgyakat az illetők nem ajándékozták oda más megyék, városok múzeumainak.

A gyűjtéssel a választmány Gönczi Ferenc ügyvezető alelnököt, néprajzírót bízta meg, aki a gyűjtést már mint nyugdíjas királyi tanfelügyelő 1923. áprilisában kezdte meg és a következő évi közgyűlésen már örvendetes eredményről számolhatott be.” 83 napi terepmunkája során közel 1600 tárgyat sikerült gyűjtenie.⁴ Gyűjtött mindent, ami múzeumba való. Tárgyi gyűjteményének zömét azonban a néprajzi tárgyak alkották. Jelentősen gyarapodott még ez évben a múzeum a Rippl-Rónai Ödön-féle hagyatékkal, amelyből 100 db tárgy – értékes pástorfaragványok és hímzések a néprajzi gyűjteményt gazdagították.⁵

A múzeum anyaga a helyszíni gyűjtés révén rohamosan gyarapodott, emellett a megye néprajzilag legjellemzőbb vidékein Gönczi Ferenc irányítása mellett fényképfelvételeket készített dr. Ébner Sándor a Nemzeti Múzeum főtisztje. A 250 fényképfelvétel teljesen ingyenes volt. Főleg érdekes vidékeket, népviseleteket, s népies építésű házakat, lakásberendezéseket fényképeztek le. E képek „beszédese magyarázó” múzeumi tárgyainknak.⁶

1927-ben az 5 éven át tartó helyszíni gyűjtés befejeződött. Gönczi 241 községben járt és 5 ezer muzeális tárgyat gyűjtött.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezéséből dr. Viski Károly, a Magyar Nemzeti Múzeum őre kapott megbízást a múzeum anyagának megvizsgálására, aki 2 és fél napon át mindent megnézett és az alábbi szakvéleményt adta:

„A néprajzi gyűjtemény pontosan van leltározva. A muzeális anyagból 4000 db Gönczi gyűjtése. A kaposvári néprajzi gyűjtemény oly része az összegyűjtött egyetemes magyar néprajzi tudományos kincsnek, amely nélkül idevonatkozó ismereteink kétségkívül hiányosak lennének. Mintaszerűen gazdag a fehérhímezés gyűjtemény.”

Nagy értékűnek mondotta a miniszteri kiküldött a pásztorfaragványokat és a somogyi gyermekekre vonatkozólag gyűjtött nagyszabású anyagot is.⁷

1927-től az egyesület tevékenysége főleg a muzeális anyag rendezésére, leltározására, s a tárgyak lerajzolására irányult. Vidéki gyűjtésre Gönczi csak elvétve szállt ki anyagi támogatás hiányában. A rendszeres, faluzó gyűjtés elhagyásával főleg a néprajzi tárgyak száma nem gyarapodott az előző évek mértéke szerint.

1928–29-ben Gönczi megkezdte a halászlé-eszközök rendszeres összegyűjtését először a Dráva mellékén, majd a Balaton somogyi oldalán és a megye belső kisebb-nagyobb vizei körül.⁸ Gönczi figyelme kiterjedt a kiháló-

29. kép. Gyűjteménycsoport a Városháza II. em. 40. sz. szobájában, Raktár (Repró: Gőzsy Gáborné)

30. kép. Gönczi Ferenc és Tarján Antal a városházi irodában (balról jobbra)
(Repró: Gózszy Gáborné)

félben lévő mesterekre is. Pl. az utolsó kaposvári szűrszabótól 2 cifraszűrt rendelt a gyűjtemény számára.⁹

° Gönczi tanulmányozta a nevesebb múzeumok leltározási rendszerét és azok ismeretében készítette el a tárgyak szakleltározását. Minden jelentősebb tárgyat lerajzoltak, a leltárkönyvbe tollrajzokat, a kartonlapokra színes rajzokat készítettek 8 ezer db tárgyról.¹⁰ E hatalmas munkában Gönczi segítségére volt Tarján Antal, később Kovács Jenő festőművész.¹¹

A néprajzi anyag publikálása is Gönczi nevéhez kapcsolódik Somogyban. Cikkekben (pl.: Adatok a régi somogyi népelethez In: Ethnographia: 1943. 255 o.)¹² könyvekben (pl.: A somogyi gyermek Kaposvár, 1937., A somogyi betyárvilág Kaposvár, 1944.) tette közzé eredményeit.

A II. világháború alatt a gyűjtemény egy része megsemmisült, ezt követően egy visszafogottabb időszak következett be a néprajz területén.

Az 1960-as évek elejétől *Takáts Gyula* került a múzeum élére, aki jelentős néprajzi gyűjtőmunkát végzett, többek között foglalkozott a tobak mesterséggel, a szőlőművelés hagyományaival és a pásztorok életmódjával is.¹³

Komoly lendületet vett a néprajzi gyűjtő és feldolgozó munka az 1960-as évek második felében, amikor először került a megyébe néprajzos-muzeológus szakember, *Knézy Judit* személyében.

A gyűjteményi anyag feltérképezése után hozzálátott a hiányok pótlásához, a még fellelhető néprajzi szempontból jelentős tárgyak gyűjtéséhez. Több kismesterség, műhely felszerelése is ebben az időszakban került a gyűjteménybe, mint pl. kékfestő, mézesbábos.

A szakma számára nagy lehetőséget és erőpróbát jelentett a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény létrehozása az 1970-es években. Az öt lakóházból, a hozzájuk tartozó gazdasági építményekből és három szőlőhegyi pincéből álló állandó kiállítás lehetőséget adott a XIX. századi népi építészeti jellegzetes építményeinek eredeti formában történő bemutatására, amely szintén Knézy Judit odaadó munkáját dicséri.

Óriási mennyiségű gyűjteményi anyagot emésztett fel a szennai falumúzeum, ami hosszú ideig a gyűjteménygyarapítás jellegét is megszabta.

Knézy Judit számos tanulmányban,¹⁴ cikkben¹⁵, könyvben¹⁶ tette közzé Somogy megyére vonatkozó néprajzi kutatásának eredményeit; a táplálkozás, népi építészeti, gazdálkodás, viselet, pásztorművészet, stb. területéről.

A folklór területén a mindannyiunk által jól ismert *Egyűd Árpád* időt, energiát és fáradságot nem kímélő gyűjtőmunkáját kell kiemelnünk, amelyet több száz film, magnószalag, kézirat, levél és publikáció őriz.¹⁷

Szapu Magda szintén a megye folklóráját kutatja, továbbá társadalom néprajzzal, a cigányság archaikus mesekincsével, szokás- és hiedelemvilágával, valamint a határainkon kívül élő magyarság nevezetesen a Csallóközi magyarok kutatásával is foglalkozott.¹⁸ Ezenkívül megkezdte az Egyűd hagyaték tudományos feldolgozását.

Az 1980-as évek elején került a múzeum néprajzi osztályára *Molnár Ágnes* és *Winkler Ferenc*. Gyermekjátékokra, kismesterségekre és népi építészetre vonatkozó kutatásokat végeztek.¹⁹ Mindketten elhagyták a múzeumot, más területen tevékenykednek.

Az 1980-as évek kutatásait megnehezítette, hogy a néprajzosok közül egyetlen egy sem volt helyi származású. Sok energiát és időt igényelt a somogyi helytörténeti irodalom megismerése és a helyismeret megszerzése. Talán egy szempontból mégis előnyös ez a helyzet, mégpedig azért, mert más jelenségeket vesz észre az „idegen” szem, mint a tözsgyökeres, és nagyobb az összehasonlítás lehetősége is más vidékek kultúrájával.

A 80-as évek második felére befejeződött a vidéki raktárakban (Várdán, Zselickisfaludon stb.) elhelyezett néprajzi gyűjteményrészek egy központi raktárba, Batéba való költöztetése, ami ugyancsak időigényes „embertpróbáló” munka volt.

A néprajzi tárgyi, fotó és adattári gyűjtemény napjainkban megközelíti az 50 ezer darabot. A gyűjtemény gondozását jelenleg hárman látjuk el: Simon Andrea gyűjteménykezelő, Kapitány Orsolya és jómagam.

Kutatásra, terepmunkára ilyen nagyságrendű gyűjtemény mellett jóval kevesebb idő jut, mint ahogy szeretnénk.

Kapitány Orsolya most végzi a 3. évet a néprajz szakon a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Érdeklődésének középpontjában a házassági kapcsolatrendszer vizsgálata áll, a Belső-somogyi református lakosság körében. Tervei között szerepel a zselici református falvak néhány jellemző szokásának, mint pl. a komaság intézményének felgyűjtése.

Jómagam sokat kísérleteztem az önkéntes néprajzi gyűjtőhálózat megszervezésével, megerősítésével. 1983-tól bekapcsolódtam a megyei honismereti bizottság munkájába. Két éven keresztül (1984–1986) vezettem a megye középiskolásainak múzeumi szakkört. 1985-ben a honismereti szakkör vezető tanárok továbbképzését indítottuk el a Somogy megyei Művelődési Központtal.

Rendszeresen részt vettem a megyei népművészeti gyermektáborok (Szócshénypuszta, Csurgó, Törökkoppány) szervezésében, programjaik kidolgozásában. 1986-ban meghívtak az Országos szőlőhegyi kutatótáborba Csurgóra, ahol a szőlőhegyi életmódot és a hegyközségek szervezetét kutattam.²⁰

Jelenleg egy somogyi kistáj: a Vízmente kutatásával foglalkozom. Ennek a munkának egyik részeredménye a terület legnagyobb múltira visszatekintő szőlőhegyéről: a Nagyberki község határában fekvő Szalacska hegyről készített tanulmány. A Kapos mente nem tartozik specializálódott borvidékeink közé, mégis nagy hagyományai vannak a szőlőművelésnek. Az uradalmi és paraszti szőlőművelés jellegzetességeit, gazdálkodásban betöltött szerepét igyekeztem felvázolni az utóbbi 2 évszázad írott forrásainak tükrében és a helyszíni gyűjtések alapján. Felejthetetlen élmény volt megtapasztalni a terepmunka során azt a ragaszkodást, ahogyan az itt élő idősebb emberek kötődnek a szőlőhöz, annak ellenére, hogy megélhetésükben, gazdálkodásukban csupán kiegészítő szerepet töltöt be. Különösen megfigyelhető ragaszkodásuk a kiváló termőadottságokkal rendelkező Szalacska hegyhez, amely új szőlőfajtát: a Pannónia kincsét adta a világnak.

További terveim között szerepel a szőlőbéli életmód, a hozzá kapcsolódó szokások és vallási hagyományok feldolgozásán túl a terület népi gazdálkodásának felgyűjtése. Emellett Knézy Judit által megkezdett somogyi etnikai csoportok kutatásához kapcsolódóan legutóbb Gölle és Igal községekben végeztem néprajzi terepmunkát.

A továbbiakban tervezzük a gyűjtemény számítógépes feldolgozását. A somogyi népi kultúra jelentősebb területeinek kérdőíves felgyűjtését önkéntes gyűjtők bevonásával. Valamint a lehetőségekhez mérten a tárgyi gyűjtemény tematikus kiegészítését.

A szennai falumúzeum továbbfejlesztése, újabb épületekkel való gyarapítása is szerepel a távlati terveink között.

Közel egy éve kezdtük meg a régóta joggal hiányolt néprajzi kiállítás előkészítését. Kb. 120 négyzetméteres alapterületen mutatjuk be a somogyi pástorfaragás remekeit, a ruhakészítéssel foglalkozó iparosok céhemlékeit, a képfestő, szűrszabó és szűrcsmesterek munkáit. Valamint Somogy jellemző tájainak és nemzetiségeinek viseletét, szöttek- és himzés-kultúráját.

Végezetül néhány olyan somogyi népi iparművész alkotásai is helyet kapnak, akiknek munkáiban tovább élnek a népművészet jellemző elemei.

Ezúton is minden kedves olvasót szeretettel meghívok júliusban nyíló kiállításunkra, amely tükrözni fogja néprajzi gyűjteményünk értékét, sokszínűségét és azt a somogyi népet, amelyet a múlt század utazója így jellemezett:

*„Ez a nép magyar testvéreinél
talán szilajabb, de bátrabb is,
talán egyszerűbb, de őszintébb is,
talán tartózkodóbb, de hívebb is,
talán dacosabb, de feledni tudóbb is.”²¹*

JEGYZETEK

- 1–8 *Gönczi Ferenc*: A Somogy Megyei Múzeumi Egyesület 25 éves története Kaposvár, 1935. 25-45. o.
- 9 Vajda Sándortól, Kaposvár utolsó szűrszabójától rendelte meg Gönczi a szűrőket a múzeum számára 1929-ben SMMI Néprajzi Gyűjtemény 4663 és 4661. leltáriszámú szűr, 23.709 leltáriszámú fotó
Gönczi Ferenc: „Én vagyok Kaposvár utolsó szűrszabója”
In: Somogyi Ujság 1929. december 25. II-III. o.
- 10 *Gönczi*: i. m. 45. o.
- 11 *Gönczi*: i. m. 46. o.
- 12 *Gönczi Ferenc*: Angyal Bandi feleségének Mikli Bözsinek ládájában talált rablott ruhafélék
In: Ethnographia 1942. 234-235. o.
Egy mérgezési pör Somogyban In: Ethnographia 1947. 109-111. o. ...stb.
- 13 Pl. *Dr. Takács Gyula*: A szömörce aratásáról és a tobakokról In: Ethnographia 1956. IV. sz. 579-592. o.
Dr. Takács Gyula: Somogyi pásztorvilág Kaposvár, 1986. ...stb.
- 14 Pl. *Knézy Judit*: Település és építkezési változások Belső-Somogyban a reformkor végétől a XX. század elejéig In: Ethnographia 1974. 1. sz. 48-60. o.
Knézy Judit: A táplálkozás szokásai és rendszere Gige, Csököly, Rinyakovácsi és Kisbajom Belső-Somogyi községekben In: Somogyi Múzeumok Közleményei 2. Kaposvár, 1975. 103-118. o. ...stb.
- 15 *Knézy Judit*: A somogyi szövőasszonyok munkái
In: Élet és Tudomány 1977. 5. sz. 142. o.
Knézy Judit: A buzsáki ponyvák In: Élet és Tudomány 1978. 3. sz. 95. o. ...stb.
- 16 Somogy Néprajza II. (szerkesztette: Dr. Knézy Judit) Kaposvár, 1980.
Knézy Judit: Somogy régi ételei Budapest, 1988.
Knézy Judit: Csököly népének gazdálkodása és táplálkozása Kaposvár, 1977.
- 17 *Együd Árpád*: Somogy Néprajza I. Somogyi Népköltészet Kaposvár, 1975.
Együd Árpád publikációinak részletes bibliográfiája megtalálható: Somogyi Múzeumok Közleményei 9. Kaposvár, 1992. 343-344. o.

- 18 *Szapu Magda*: A kaposzentjakabi oláh cigányok hiedelemvilága In: Somogyi Múzeumok Közleményei 4. Kaposvár, 1981. 127-138. o.
Halotti szokások és hiedelmek Kaposzentjakabon az oláh cigányoknál Ciganisztikai Tanulmányok I. Budapest, 1984.
Mesemondó és közössége Ciganisztikai Tanulmányok IV. Budapest, 1985.
Életmód vizsgálatok a Vág völgyében.
Doktori disszertáció Kézirat, 1989.
- 19 *Molnár Ágnes*: Somogy megye néprajzi kutatása az Ethnographia tükrében In: Somogyi Múzeumok Közleményei 8. Kaposvár, 1987. 115-154. o.
Winkler Ferenc: Somogy megye etnikai arculata
In: 100 éves a Néprajzi Társaság Budapest, 1990.
- 20 *Gáll Éva*: A szőlőhegy és igazgatása
In: Csurgói kalendárium 1987. 79-81. o.
- 21 *Malonyai Dezső*: A magyar nép művészete Budapest, 1912.
IV. k. 105. o.

BESZÁMOLÓ A MŰVÉSZETTÖRTÉNETI OSZTÁLY KUTATÁSAIRÓL

Somogy megye köztudottan gazdag képzőművészeti múlttal és jelennel rendelkezik. A Művészettörténeti Osztály kutatása a XIX. és XX. század Somogy megyében született, vagy művészi tevékenységük által hosszabb-rövidebb ideig e tájékhöz kötődő képző- és iparművészek művészetére és életrajzára terjed ki.

Egy az „Iskola és Levéltár” kiadványsorozatban 1990-ben megjelent tanulmány foglalja össze a kutatásaink körébe tartozó már nem élő művészek életére és művészetére vonatkozó átfogó ismereteinket. – A nyolcvan művész-életrajzból tíz kiemelkedő jelentőségű fő kutatási témáink: Balázs János, Bernáth Aurél, Galimberti Sándor, Goszthony Mária, Kozma Lajos, Kunffy Lajos, Martyn Ferenc, Rippl-Rónai József, Vaszary János és Zichy Mihály. Elkülöníthető gyűjteményi részek és emlékmúzeumok fejlődtek ki a Somogy Megyei Múzeumban a gyűjtő és kutatómunkánk következtében. Zichy, Rippl-Rónai, Vaszary és Martyn Ferenc művészete a legjobban feltárt, már neves szerzők monográfiáiban lényeges vonatkozásokban feldolgozott területek. Viszont a majd mindegyiküknél még hiányzó életműkatalógus miatt még nyitott a kutathatóság lehetősége. Zichy ismeretlen művei ezerszám vannak Oroszországban. A második világháború után szétdúlt zalai Zichy-hagyaték darabjai idehaza lappanganak.

Rippl-Rónai és Vaszary műveinek csak kis hányada van múzeumokban, vagy ismert műgyűjteményben. A legtöbb képük hozzáférhetetlen a kutatók számára.

A névszerint fel nem sorolt többi hetven művész munkásságát jelentőségük arányában elemezzük ki. Az eddig elvégzett kutatásaimban a Zichy és a Rippl-Rónai hagyatékkal, valamint Kunffy Lajos és Bernáth Aurél művészetével foglalkoztam fő helyen. 1985-ben történt az osztály kutatási célkitűzéseinek felosztása, melynek során Géger Melinda fő témái Vaszary János és Galimberti Sándor, továbbá a jelenkorunk művészete lett.

Hadd emeljünk ki egy gondolatfutamat, amelyre most felfűzhetőnek tartjuk a rész kutatásainkat.

Somogyban – a hagyományossá vált szokás ellenére nem hivatkozunk a „pannon szellemre”, amikor a helybéli művészetet értékeljük. A hely szellemének egységesítő tulajdonságot mutató szemléleti, vagy stílusbeli karaktere nem létezik. Viszont létezik egyrészt a somogyi pásztorművészet, másrészt Rippl-Rónai, Bernáth Aurél, Kunffy Lajos, Martyn Ferenc művészetében egy-egy fejezet, amelyek a mediterrán kultúrával mutatnak egynémely vonatkozású rokonságot. Nevezetesen a dekoratív síkszerű ábrázolásról, az élénk telített

komplementer színvilágba hangolt képi világról állítható az, ahogy és amennyi módozatban megjelenik valamelyik művész esetében. A történelmünkben és a művészeink életútjában a kiegyensúlyozott, hosszantartó békeévek során alakult ki a művészetnek a dekoratív derűre, életerőre hangolódása. A használati tárgyakat díszítő ábrázoló igényű, karakteresen stilizáló pásztorművészet esetében a Monarchia XIX. század végi. XX. század eleji évei hozták e nagybecsű korszakot egy viszonylag háborítatlan életmód harmóniájában.

Rippl-Rónai dekoratív művészete is ezen évek nyitott országhatárokkal szabad légkörben idillikussá vált Kaposváron született, bár a teljes kiforrásig nem juthatott el. Számára az inspirációt nem a pásztorművészet adta, bár Ödön öccse múzeumot megalapozó műgyűjteményének egyik jelentős részét képezik az ilyenféle néprajzi tárgyak. Tehát nagy becsben tartották őket. Rippl az 1890-es években Párizsban töltött évei alatt került kapcsolatba egy fiatal művészcsoporthal, a NABIS-kal. Ők az európai és a japán művészet rétegeiből

31. kép. Zichy Mihály: A kurtizán (Archív fotó)

32. kép. Vaszary János: Pásztor, gobelin
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

kiemelt dekoratív stilizáltságú művekkel példázva modernizálták át a művészetet. Átalluk Rippl-Rónai példáján keresztül a magyar művészet modernizálódott. Rippl 1910-es évekbeli „kukoricás” festményeit mozaikos falakon lehetett volna kiteljesíteni. A további modern európai művészeti törekvések miután nem nyertek végső lelki megnyugvást a mediterrán, valamint a trópusi egzotikumban (ez utóbbira lásd Gauguin-t), a primitívnek mondott néger plasztika ősi életterejét idézték meg a civilizáció „injektálására”.

Érdekes nivellálódási folyamat az, hogy miközben a népművészet a „magas” művészetből merítette előképeit – merthogy a görög vázarajok és a somogyi kanászkiáltók karcolatai között a rokonság levezethető – a polgári művész az antik görögnél is pogányabb „alacsony” kultúrákból merít.

Az új pszichológiai kutatási programokat megelőzve a modern művészet összekötötést keresett az elfelejtett időkkel Gauguin képcímével kérdezve: „Honnan jöttünk, hol vagyunk, hová megyünk?”

A vitalitás utáni avantgard hajsza egyet jelentett a szabadságeszmények átültetésével a legkülönbélebb problémahelyzetekbe. Ez a folyamat az emberiség azonosságdatának, avagy a civilizációnak az útja.

Ezt az utat a somogyiak közül elsőként Bernáth Aurél választotta az indulóéveiben. Galimberti Sándor geometrizáló, kubista törekvései, valamint Martyn Ferenc szintetikus absztrakt festészete sorolható még ide.

Bernáth Aurél miután lezárta a kubo-expresszívnek nevezett stílus korszakát úgy tíz-tizenöt évvel későbbi teoretikus munkája során felfigyelt a festészeti nyelvezetnek a tradíció utáni szomjazására. A Grasham-körben került ez a téma megvitatásra, melynek eredményeképpen összegyűjtöttek egy példatárat Európa képzőművészetéből. Ezzel, mint normatív esztétikával reméltek egy, a magyar kultúrában érzékelhető hiányt pótolni elsősorban a képzőművészeti

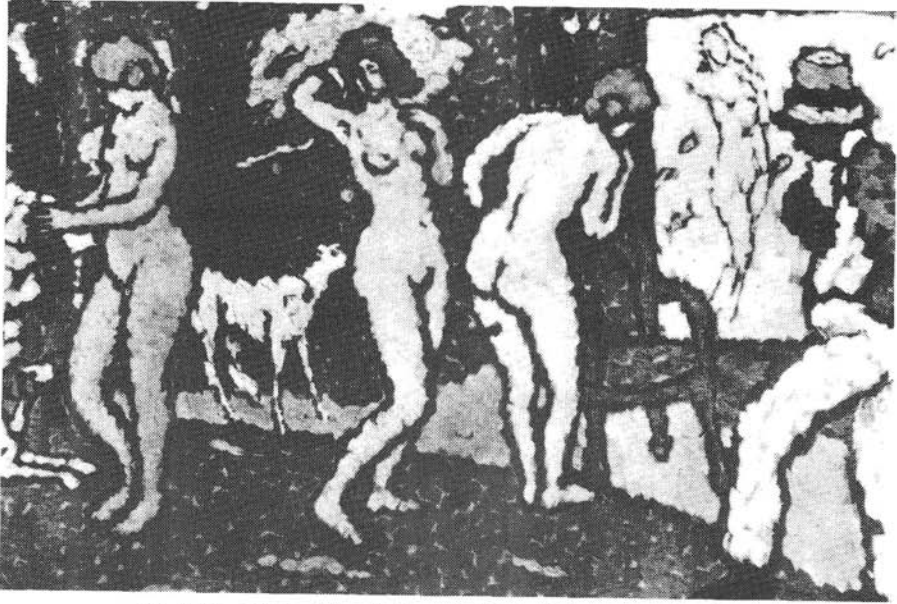
főiskolások részére. E hiátust kifejező gondolat a harmincas, negyvenes években tradíciókeresés címszó alatt tulajdonképpen előszörri fölvetése volt a mai időkben sokszor tárgyalt identitástudati problémánknak. Valóban a képzőművészetünk is szenvedti az olyan törést, amely bekövetkezett például a Mátyás korabeli virágzó reneszánsz utáni a török hódítással. Nemcsak elszakadtunk akkor Európától, de lényegében megsemmisült a középkori művészetünk. A régészetileg nemrég feltárt töredékekből a művészi világkép egészét szeretnénk visszaszerezni. Amikor a múlt századi táblabíróvilágban éledezni kezdett a képzőművészetünk, még ez a jelenlegi „fragmentális tudat” sem szolgált alapul, érthető hogy hamarosan kiúttalan historizmusba bonyolódott.

Ennek fényében egészen más jelentőséget tulajdoníthatunk Zichy Mihály művészete azon jellemzőjének, hogy hatalmas tehetséggel, virtuozitással régi korok művészeti stílusát élesztgette. Sokoldalúan törekedett a nagy korstílusok, a reneszánsz, a barokk, a rokokó impozáns formátumának megcsillantására.

Valami olthatatlan bizonyításvágy hajtotta a képességének elismertetésében. Már húszéves korában nyilvánvalóvá vált számára, hogy a magyar művészetből hiányzik a nagy formátumú szemléletmód. Tudjuk, hogy mily szűkmarkú elismerésben és kisszerű fogadtatásban részesült idehaza. A festészeti Akadémiánk méltó vezetője lehetett volna.

33. kép. Rippl-Rónai József: Interieur zöld karoszékkal, Róma-hegyi villa szobája (Fotó: Gőzsy Gáborné)

34. kép. Rippl-Rónai József: Modelljeim a szabadban
(Fotó: Gózszy Gáborné)

Rippl-Rónainak már sikerült később megküzdenie az itthoni szemléleti beszűkültséggel. A széleslátókör érdekében a polgár Rippl-Rónai ugyanazt a vándorutat tette meg Európán keresztül, mint a nemesi családból való Zichy: Skócia, Párizs, München, Szentpétervár. Kettejük világvándorlásai egy kilátástalannak látszó szemléleti hátrányt hoztak be. Visszaszerezték a művészeti kultúránkba az „egész” képzetét, mégha széttört is annak állapota. Kiszorították a „hol volt, hol nem volt” történelmi tabló illúziókat. Bernáth a normatív esztétikával is jelentős hatást gyakorolt, egyúttal ellenzőjévé is vált a művészi formavilág további elvonatkoztatásának.

Somogy későbbi művészetében Szikra János, Gerő, Ruisz, Völgyi, Gáspár, Czinkotay esetében kialakult egy Bernáth-iskola, de Rippl-Rónai dekoratív szellemiségét nem követték hasonló fogékonysággal. Nem hatott a bátorító példa az emberiség ősi ösztöntudatkincséből történő merítéshez. Bors István szobrászatának nyomában Kaposváron is megtörtént az elmozdulás a hatvanas évek végére.

A Rippl-Rónai hagyaték mai megjelenésétől a Róma-hegyi emlékmúzeum szerepétől is sok függhet a fenti értelemben.

Múzeumi munkám révén megtisztelő kötelességemnek tartom a Rippl-Rónai hagyaték ápolását – a műveinek gyűjtése, kiállítása és életútjának kutatása által. A múzeumunk kezeli az 1927-ben elhunyt művész ingatlanbirtokának és ingóságainak, tehát a szoros értelemben vett hagyatékának egy jelentős há-

nyadát. Ez a Róma-hegyen álló egykori otthona, a sárgára festett villa, a műteremként használt vincellérház és a két épület összefogó parkos földterület. A volt gazdasági épületek ma dr. Martyn Róbertnek a tulajdonában, a gazdálkodásra használt földek különböző magánkézben vannak. E két utóbbi részek az eredeti birtok felerészét teszik ki. A villa bútorait tulajdonosuk dr. Martyn Róbert letétként adta át 1975-ben a múzeumunknak. Velük együtt átadta azt az irat és dokumentum anyagot is, amelyet a most megjelent évkönyvben publikáltam. Az adattárunkba került iratok, francia és magyar nyelven írott képes levelezőlapok és nem utolsósorban a gazdag fotóanyag ismeretlen életrajzi részletekbe nyújtanak betekintést.

35. kép. Galimberti Sándor: Akt oldalról
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

A Rippl-Rónai Ödön gyűjtemény Rippl-képei szolgáltatták az alapot az 1920-as adományozásnak köszönhetően a múzeumi szempontból fontosabbnak számító művészeti hagyaték dolgában.

Gyűjtőmunkánkban sikerült több olyan Rippl-festményt megszerezni, amelyek haláláig a művész személyes tulajdonában voltak. Ennek következtében sajátos jelentőséggel bírnak. Jól katalogizált árverési műtárgyjegyzék alapján lehetőségessé és szükségessé is vált a múzeumunk Rippl-kép gyűjtési tervének programozása. Ennek a sok évtizedes programnak az érdekében rögzítettem írásomban a Rónai, illetve Martyn leszármazottakhoz került műveket is. Ha most sokáig nem is lesz mód e művek múzeumi tulajdonba gyűjtésére, a nyomonkövetésüket meg lehet tenni.

Említettem, hogy a Rippl-Rónai kutatás nyitottsága az életmű számbavétele oldaláról biztosít számunkra további kutatómunkát. A hamisítványok tömkelegében az „etalon” szerepét, a hitelesség zsinórmértékét jelenti egy előtűnk látható Rippl-Rónai hagyaték.

IRODALOM

- Horváth János*: Képzőművészek Somogyban – Somogy képzőművészei (1780–1945)
Somogy Megyei Levéltár, Somogy Megyei Pedagógiai Intézet kiadványa Kaposvár 1990.
Horváth János: A Rippl-Rónai hagyaték
Somogyi Múzeumok Közleményei Kaposvár 1992.

A TÖRTÉNETI MUZEOLÓGIA ÉS A TÖRTÉNETI KUTATÁS NÉZŐPONTJAI

A kérdés felvetése kapcsán rögtön szembetűnik az a hatalmas időbeni távolság, amely a két tudomány – a történettudomány és a muzeológia tudománya – keletkezése, művelése között létezik. Hiszen a történettudomány már több ezer éves eredményekkel is büszkélkedhet, míg például a történeti muzeológia tudománya csupán pár évtizedes múltra tekinthet vissza. S bár magam teljes meggyőződéssel nevezem szakmánkat tudománynak, mégis szükségét érzem annak, hogy néhány szóval a hallgatóságot is meggyőzzem a szóhasználat helyességéről. A történeti muzeológia napjainkra már jól megalapozott elmélettel, kidolgozott módszertannal és szabályok szerint működik. Glatz Ferenc több évtizedes fáradthatatlan irányításával egyetemen oktatott diszciplína s komoly szaktekintéllyel rendelkező történészek is egyre gyakrabban fordulnak történelmünk múzeumokban őrzött tárgyi emlékeihez, mint primér forrásokhoz a témájuk kutatása során.

A történeti muzeológia nehéz, ellentmondásos helyzetben van napjainkban – mind világviszonylatban, mind pedig hazánkban. Ennek több oka is felismerhető, melyeknek némelyikét maga a szakma okozta önmagának által, hogy voltak történelmi pillanatok – s ilyen volt nálunk az elmúlt 40 év is – amikor nem volt megfelelő ereje ahhoz, hogy autonóm tudományként, a kor külső hatásaitól függetlenebbül működjön. Így adódhatott, hogy például illusztrációként használhatták egy bizonyos politikai-ideológiai elképzelés háttéréül, vagy egyszerűen díszletül szolgált egyes történelmi személyiségek, események – többnyire évfordulós – bemutatásához. Nem igazán segítette lényegének kibontakozását a történettudomány fejlődésének elmúlt időszaka sem, amikor – különösen a 60-as évektől – felerősödött a nagy, szintézisre törekvő, a társadalom egészének sorsát formáló politikai-gazdasági erővonalakat felrajzoló történetírás. A mindennapok apró részletei mellékesekké váltak, nem a hétköznapok milyensége-minősége, az egyén által megélt élet, s főleg nem az egyén állt az érdeklődés középpontjában. A nyugodt polgári fejlődés időszakára oly jellemző aprólékos feltáró munka, a részletekre is gondot fordító kutatások hiánya megkérdőjelezte a mindennapiságot tükröző, köznapi tárgyakra figyelő történeti muzeológiai munkát is: az ilyen irányú gyűjteményfejlesztést, a mindennapi tevékenység minőségének történelemformáló erejét bemutatni tudó kiállítások szükségességét. Még a gyűjtemények összetételének alakulásában is előfordulhattak kisebb-nagyobb torzulások (pl. túlsúlyba kerülhetett a munkásmozgalom), de véleményem szerint ennél súlyosabb következményeket vont maga után, hogy a nagyközönség és a szakmai közönség is csaknem kivétel nélkül ideológiai indíttatású kiállításokon láthatta a történeti

muzeológia bemutatkozását. Ez az oka, hogy kialakulhatott egy olyan társadalmi összkép, miszerint a történeti muzeológia a mai megváltozott értékrenddel mérve nem elég tárgyilagosan, a túlhaladott ideológiát szolgáló beállítódással művelte a szakmát.

A dolog azonban ennél összetettebb és régebbi korokra is visszavezethető, mivel éppen a történeti muzeológia vetett fel néhány olyan új, a múzeumok világában is szokatlan szakmai kérdést, mely az egész muzeológiai felfogást átalakította, új alapokra helyezte – még akkor is, ha ezeknek az új szempontoknak a léggelosúltságát időről-időre vitatják mind a muzeológus szakemberek, mind például egyes történészek. Miről is van szó? Köztudomású, hogy a világ minden részén, így Magyarországon is magángyűjtemények alapozták meg a múzeumokat, vagyis egy-egy magángyűjtő – legyen az római császár, vagy gazdag nemesúr, az újabb időkben pedig olyan pénzember, aki vagyonának egy részét műtárgyakba fektette – felajánlotta gyűjteményét múzeumi célra, s erre hozták létre az adott intézményt, mely az alapgyűjteményt kívánta aztán továbbfejleszteni. Természetesen a magángyűjtő minden esetben a legszébb, legértékesebb tárgyakat igyekezett megszerezni, hiszen az ilyen gyűjteményeknek mindig van kincsképző szerepe is. Ebből következően elsősorban az esztétikai, a művészeti érték, emellett a ritkaság (pl. különleges régészeti lelet) és a nemes anyag (drágakő, nemesfém) jelentették a gyűjtés alapszempontjait. A polgári társadalom kialakulásával és megerősödésével aztán újabb szempontok merültek fel a gyűjtemények kialakítása kapcsán. A gondos és pontos, megbízható munkával előállított fogyasztási javak világméretű elterjedésével és népszerűségével a műremek rangjára emelkedett egy-egy ipari termék, majd példaértékűvé vált egy-egy cég működése: felmerült annak az igénye, hogy ezek a cégek megőrizzék és be is mutassák eredményeik és sikereik történeti alakulását, fejlődését. Az így létrehozott magánmúzeumok aztán tovább növelték a cég presztizsét és hírnevét. Ugyanakkor az eddigiektől eltérő, szokatlan megjelenésű és tartalmú múzeum keletkezett, melynek hovatartozását sokáig nem tudták meghatározni s mind a mai napig megkülönböztető névvel igyekeznek felhívni a közönség figyelmét arra, hogy itt nem hagyományos múzeumról van szó, ez (csupán?! – már?!) szakmúzeum.

Időben egybeesett ezzel a folyamattal a nemzetállamok kialakulása, ami viszont a népek-nemzetek saját történetének megismerését, megörökítését, a nemzettudatnak a történelmi ismeretekkel is felvértezett megerősítését kívánta. Az ekkor létrejött nemzeti múzeumok már komplexen, lehetőség szerint a legrégebbi (régészetileg feltárható) korokig igyekeztek bemutatni az adott nép történetét. A dolog természetéből adódóan különös hangsúlyt kaptak a nagy teljesítmények, a világviszonylatban figyelmet érdemlő személyiségek vagy művészeti alkotások, az adott „nép” specialitásai, melyek kiemelték mások közül szokásaikban, hagyományaikban. Kialakult tehát három ún. „klasszikus” muzeológiai szakma: a régészet, a művészettörténet és a néprajz. Igaz ugyan, hogy mindhárom a történeti múltat kívánja megőrizni a maga sajátos eszközeivel, mégsem nevezhetők történeti muzeológiának, hiszen történelmünk egy-egy jól körülhatárolható korszakával vagy területével foglalkozik. Ebbe a struk-

túrába már a kialakulása pillanatától sem nagyon fért bele például a városi polgár vagy az úgynevezett „egyszerű ipari munkás”, de a nemzetté válás felemelő, öntudatot feszítő korszakában ez még nem okozott különösebb hiányérzetet. Csak valamivel később, a polgárság megerősödésével, a polgári értékek artikulációjával követelt magának helyet a múzeumokban is: vagy speciális gyűjteményegyüttesek, az ún. újkortörténeti gyűjtemények vagy önálló – többnyire városi – múzeumok jöttek létre.

Hazánkban a megkésett kapitalista fejlődés és az ezzel együttjáró felemás társadalmi átalakulás miatt, majd 1945 után a szovjet érdekszférában érvényesülő ideológiai-politikai nyomás következtében újabb torzulást szenvedett a történeti muzeológia. Csak a szakmailag időközben megerősödött muzeológusi gárdának köszönhető, hogy bár hivatalos rangra sohasem emelkedhetett, mégis megtörtént a korszakra jellemző tárgyakból, dokumentumokból, fotókból álló történeti gyűjtemények kialakulása. A most zajló átalakulás viszont lehetőséget látszik biztosítani arra, hogy az eddig a raktárak mélyén rejtőző tárgyak vagy a muzeológus íróasztalfiókjában lapuló tudományos feldolgozások az érdeklődő szakmai közönség és közvélemény elé kerüljenek.

A történeti muzeológiának, mint szaktudománynak azonban a jelen helyzetben is sok leküzdendő akadályozó tényezővel kell szembenéznie. Először is el kell ismertetnie, hogy ugyanolyan hely illeti meg a múzeumokban, mint bármely más, ún. „klasszikus” muzeológiai szakágat, mert csak így nyílik lehetősége, hogy rangos kiállításokon és tudományos publikációkban mutassa be felhalmozott értékeit – ez pedig ugyanúgy megfelelő anyagi kondíciókat igényel, mint más muzeológiai szakágak esetében. Másrészt pótolnia kell azt a tudományos feltáró munkát, melyet az elmúlt 20–30 évben más közgyűjteményekben – így a levéltárakban és a könyvtárakban – már elvégeztek, hogy a tudományos kutatók nagyobb hányada ismerje fel, majd ugyanolyan természetességgel használja a múzeumi történeti tárgyakat primér forrásként a történeti kutatásai során, mint a levéltári iratokat vagy a könyvészeti anyagot. Másszóval sürgető szükség van a gyűjtemények tudományos segédleteinek az elkészítésére. Harmadrészt – s ez már nem csupán muzeológusi, hanem sokkal inkább tudománypolitikai feladat, melyben a tudós történészekkel és a tudománypolitika felelős irányítóival szorososan együttműködve tud eredményeket felmutatni a történész-muzeológus szakember – társadalmi, műveltségi programmá kell emelni az anyagi kultúrában, az életviszonyokban, az életmódban végbement gyökeres változások, a „köznapiság”, a „mindennapiság” tárgyiasult történelmét, vagyis a társadalom mindennapi életének elsődleges forrásaiból kibontható történelemszemléletet. Gondolom elég meggyőző példa lehet a 60–70-es években nálunk lezajlott gyökeres és rapid lefolyású életmódváltozás. Ennek a korszaknak az iratanyagból vagy könyvészeti anyagból feltárható történelme legalábbis nehezen ad teljes képet a folyamat egészéről, az egyénre is lebontható részletekről. Beszédes forrásokul szolgálhatnak viszont az embereket körülvevő tárgyak: a panellhez igazított, szabványosított bútorok

és háztartási eszközök, a mindent uralma alá kényszerítő műanyag (a ruházati tárgyaktól a gyermekjátékokig), a nők „felszabadítását” biztosítani hivatott konzerv-konyha stb. Nem másról van szó tehát, mint annak beláttatásáról, hogy az élet teljességéhez szorosan hozzátartoznak a pénzben is kifejezhetően nagy értékű műtárgyak éppen úgy, mint a – néha mi magunk által is viccesen „kacatológiának” nevezett – kommersz tárgyak, melyek talán még értékesebbek, hiszen nem másnak, mint az egyszer megélt életünknek mindennapos kísérei, eszközei.

Megyénkben – hasonlóan az ország többi megyei múzeumaihoz – a 60-as években alakult ki a történeti muzeológia, mint önálló múzeumi szakág. Mert bár Somogyban is gyűjtött történeti és irodalomtörténeti tárgyakat a múzeumalapító Gönczi Ferenc, önálló, külön kezelt történeti gyűjteményt csak 1960–61-ben alakítottak ki. Ettől az időtől kezdve volt – kisebb-nagyobb megszakításokkal – folyamatos alkalmazásban történész muzeológus az intézményben. Kezdetben – a korszak politikai-kulturális viszonyait ismerve érthető okokból – főleg a munkásmozgalomra vonatkozó anyagot gyűjtötték. 1980-tól – amikor is jómagam a múzeumhoz kerültem – már lehetőség volt arra, hogy a kötelező évfordulós kiállítások megrendezésén túl, gyakorlatilag önállóan lehetett alakítani a gyűjteményt. A hangsúly teljesen áthelyeződött az életmódváltozást tükröző anyag gyűjtésére.

Jelenlegi gyűjteményünk kiterjed az egész megyére, ezen belül megtalálhatók a megyei intézményekhez kapcsolódó tárgyi emlékek, történelmi események, személyiségek relikviái, az oktatás-, az iskola- és az ifjúsági mozgalom történeti tárgyai, egy-egy településhez, lokális eseményhez köthető tárgyak. Kiemelhető értéket képvisel kinotechnika- és mozi-történeti gyűjteményünk, melynek tárgyi anyaga az országunk határain is túlmutató értékű technika-történeti emlékeket, valamint mintegy 250 ezer darabból álló filmfotót, 14 ezer darabos mozi-plakát gyűjteményt és több ezer darabos adattárat és könyvészeti anyagot tartalmaz. A történeti gyűjtemény az 1980-as évtől napjainkig megtízszereződött s a fentebb említett mozi- és kinotechnika-történeti gyűjteményen kívül több, mint 105 ezer darab fotóból, 40 iratfolyóméter dokumentumból, hétezer darabos tárgyegyüttesből, 3 ezer darabos adattárból és közel 7 ezer kötetes könyvtárból tevődik össze.

Minden kutató számára létfontosságú kérdés tudományos eredményeinek publikálása, a szakmai és szélesebb közönség elé tárása. Ezért különös öröm számomra is, hogy ismét megjelent a múzeumi évkönyv, mely intézményünk kiemelten rangos kiadványa. Ráadásul magam azt vallom, hogy tudományos intézményben, közgyűjteményben dolgozó kutató elsődleges kötelessége, hogy saját intézménye kiadványaiban publikáljon. Ezzel a véleményemmel azonban saját kollégáim sem egészen értenek egyet, így nemegyszer vitáztunk is a kérdésről. Az ellentmondás persze abban van, hogy a kutatót publikációi alapján lehet megismerni, értékelni s nem rajta múlik, mikor van lehetősége az intézményi kiadványban megjelenni. Történész muzeológusoknál ezen kívül is van egy vitatható kérdés: mennyire szakmai kötelessége saját

gyűjteményi anyagát feldolgoznia? Én a magam részéről az eddig – bizony elég ritkán – adódó lehetőséget kihasználva (hiszen előfordult, hogy bár megjelent a múzeumi évkönyv, terjedelmi okokból saját tanulmányom maradt ki, hogy addig nem publikált fiatalabb kollégámé jelenhessen meg) – minden alkalommal saját gyűjteményi anyagunkra, illetve a muzeológia eszközeivel feltárható forrásokra támaszkodva készítettem el tanulmányomat, ami természetesen nem zárta ki, hogy egyéb – főleg levéltári – forrásokkal is kiegészítettem kutatásaimat. Bízom abban, hogy ezzel az évkönyvvel egy olyan rendszeresen megjelenő periódikát vehetünk kézbe, mely a jövőben is folyamatos lehetőséget ad a gyűjteményünk kínálta rendkívül sokrétű, színes és változatos, főleg művelődés és társadalomtörténeti témák feldolgozására és bemutatására. Ezzel az egyik legrangosabb fórum kínálkozik arra is, hogy a történeti muzeológia kivívhasssa, illetve megerősíthesse az előbbieken körvonalazott és kívánatos rangját mind a muzeológiai szakágak sorában, mind pedig a történész szakemberek előtt.

Engedjék meg, hogy előadásomat félig tréfásan zárva kérjem a hallgatóimat, hogy egy független történész – Tacitus – szavaival élve „sine ira et studio” szemléljék és értékeljék a történeti muzeológiát.

IRODALOM

Lanfranco Binni–Giovanni Pinna: A múzeum

Egy kulturális gépezet története és működése a XVI. századtól napjainkig Bp. 1986.

Dr. Korek József: A muzeológia alapjai Bp. 1988.

Glatz Ferenc: Önkritikus történettudomány

História I. évf. 2. sz.

Glatz Ferenc: Emberi sors a történelemben

História II. évf. 1. sz.

Glatz Ferenc: Történetírás és szociális érdeklődés

História III. évf. 2. sz.

Glatz Ferenc: Történetíró és jelenkor

História III. évf. 3. sz.

Glatz Ferenc: Történettudomány és a köznapis dolgok

História III. évf. 4. sz.

Glatz Ferenc: Történet szemlélet és a „segédtudományok”

História V. évf. 2. sz.

Glatz Ferenc: Az ún. Kádár-korszak kutatásáról (Tézisek, kérdések)

História XIII. évf. 4. sz.

Az 1944. évi históriája. Glatz Ferenc: Előszó. Szerk.: Glatz Ferenc Bp. 1984.

A TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEOLÓGIA EREDMÉNYEI ÉS FELADATAI SOMOGYBAN

*„A természet hatalmas, az ember parány.
Ezért az ember léte attól függ, milyen
kapcsolatot tud teremteni a természettel...”*

(Szent-Györgyi Albert)

A természettudomány a természetre vonatkozó mindennemű ismeretek tudományos rendszere, ezen ismeretek önálló diszciplínaként az egyes tudományágakban a biológiában, fizikában, kémiában, földtanban stb. és részben a matematikában jelennek meg.

Az ipari forradalom óta a fent említett tudományágak óriási fejlődésen mentek keresztül és számos interdiszciplinális területük alakult ki.

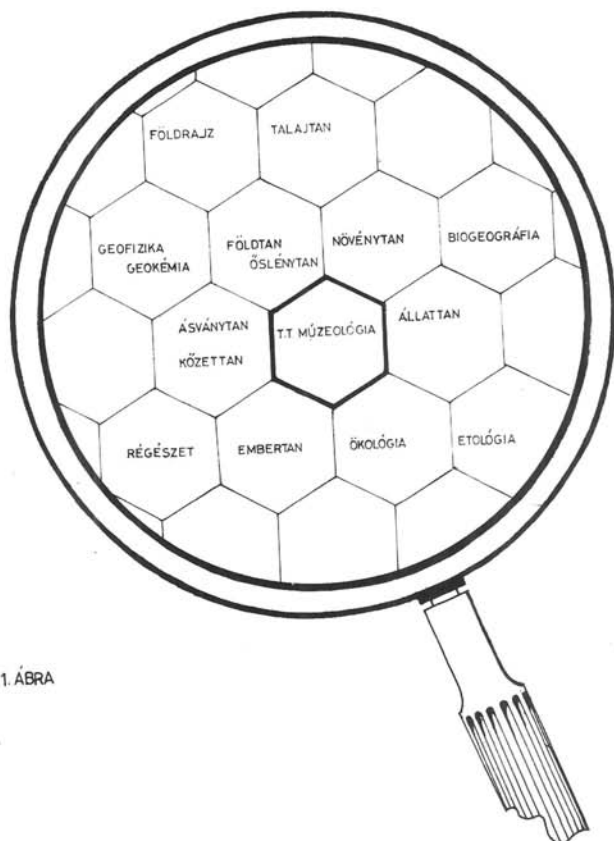
A természettudományok fejlődésével párhuzamosan jött létre a természettudományi muzeológia, mely a fenti tudományágak megjelenítője a múzeumi szakterületen. Az első hazai múzeumi gyűjtemény – mellyel egyben a Magyar Nemzeti Múzeumot is megalapították 1802-ben – Széchényi Ferenc ásvány-, és drágakőgyűjteménye volt. A természettudományi muzeológia szervezeti egységei (ásványtár, növénytár, állattár stb.) már a múlt században szétváltak. Ezek mai szerkezeti felépítését az 1. ábrán mutatjuk be. Jelképesen a muzeológiai kapcsolatrendszert vettük nagytónk alá, ahol szinbolikusan méhsejt módjára fonódnak össze a tudományágak, azok szervezeti egységei. A központban a természettudományi muzeológiát tüntettük fel (mint múzeumi diszciplínát), s körülötte a hazai múzeumokban művelt szakterületeket.

Természetesen ezen szakterületek egymással érintkező „méhsejtjeinek” határain helyezkednek el az interdiszciplináris tudományágak és őket új diszciplínák is összefűzik, mint pl. a növények és állatok elterjedését a biogeográfia, az élőlények földrajzi elhelyezkedésével foglalkozó tudományterület. Az egyes természettudományi muzeológiai szakágak kapcsolódása más muzeológiai szakterületekkel is megvan, az embertan vizsgálja az emberi fajtörténeti fejlődésének általános és összehasonlító biológiáját amely a régészet egyik határtudománya is.

A muzeológia szakterületei „történeti tudományok” összességéből adódnak össze. A természettudomány vizsgálja Földünk kialakulásától – 4,6 milliárd év óta eltelt időszakot – míg a többi muzeológiai szakág az emberi faj meg-

jelenése utáni (kb. 1 millió év) kor történetileg kialakult anyagi (tárgyi), társadalmi vizsgálatát végzi.

Somogy megyében a természettudományi muzeológiai szakágak megjelenítője történetileg a növénytan és az állattan volt (Ábrahám, 1988).

1. ÁBRA

Somogyra vonatkozó természettudományi kutatások

A megye területe természetrajzi kutatások szempontjából élesen elkülönülő két részre tagolódik.

Somogy északi határán elterülő Balaton – mely hazánk legnagyobb természeti kincse – tavi kialakulását, fejlődését, növény-, és állatvilágát átfogó módon vizsgálták. A Balaton vízére vonatkozó kutatások ugyanakkor nem terjedtek ki a vízgyűjtő rendszer vízének komplex hidroökológiai vizsgálatára, hanem csakis a szoros értelemben vett Balaton medencéjére korlátozódtak. Természetes, hogy a kutatási módszerek fejlődésével újabb és újabb vizsgálá-

latot végeztek a Balatonban. Kronológiai rendben azokat a kutatókat, csoportokat említjük most meg, melyek a Balaton vizsgálatát végezték. (A Balaton vizsgálatára jelen referátum folyamán részletesen nem térünk ki, hisz a téma akár önálló tanácskozás témájául is szolgálhatna.)

Lóczy Lajos, Lovassy Sándor	(1897)
Borbás Vince	(1900)
Entz Géza, Sebestyén Olga	(1942)
Felföldy Lajos	(1958)
Kárpáti István	(1964)

A Balaton tudományos vizsgálatát 1927 óta segíti a Tihanyban székelő MTA Limnológiai Kutató Intézete.

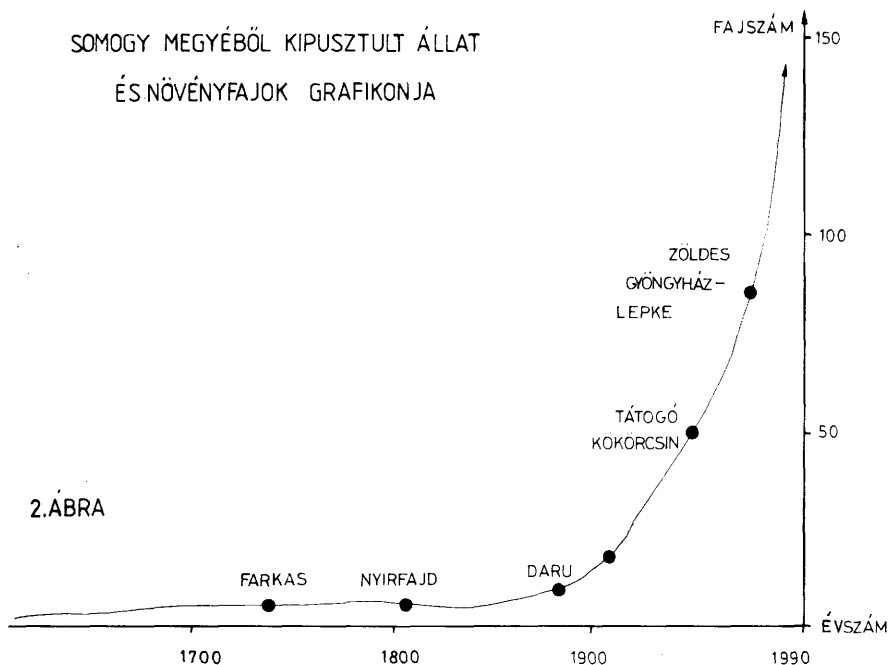
A megye más, kutatási szempontból egységesnek mondható területei: Zselic, Külső-Somogy, Belső-Somogy, Marcali-hát, Dráva-völgy részben vagy egyáltalán nem vizsgáltak.

A megye természettudományi vizsgálatában, történetileg két kutatási szakaszt lehet megkülönböztetni.

Az első szakaszt képviselik azok a kutatók, akik a megye területére vették, vagy a megye területét vizsgálati objektumnak tudatosan választották pl: Kitaibel Pál (1800), Boross Ádám (1920), Marián Miklós (1950–1960), Borhidi Attila (1956–1970). Az utóbbi évtizedekben bekövetkezett társadalmi, technikai fejlődés a motorizáció elterjedése, kemizálás, stb. a természetes környezeti állapotunkat átforgalmazta, ennek következménye, hogy a természeti

SOMOGY MEGYÉBŐL KIPUSZTULT ÁLLAT

ÉS NÖVÉNYFAJOK GRAFIKONJA

2.ÁBRA

állapot megőrzésére mind több – különböző szinten – védett természetvédelmi területet alakítottak ki, illetve ennek következményeként megindult a területek komplex vizsgálata: Barcsi Tájvédelmi Körzet (Uherkovich 1978–1985) Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet (Ábrahám, 1992). A természettudományi vizsgálatok égető szükségességét természeti környezetünkben bekövetkezett negatív értelmű biostacionárius állapot eltolódás indokolja.

A 2. ábrán feltüntettük a kb. három évszázad alatt megyénkben eltűnt érdekesebb növény- és állatfajokat és eltűnési időpontjaikat a becsült összesen kipusztult fajszaám mellett.

Az ábráról könnyen leolvasható, hogy az utóbbi évtizedek alatt görbe emelkedése rendkívül meredekké vált, ami már magában is riasztó, valamint az is megfigyelhető, hogy először a nagy helyigényű (pl. vadászterület) nagytestű állatok pusztultak ki, napjainkban viszont a biológiai diverzitás legnagyobb arányát adó apró termetű lények (lágyszárú növények, rovarok stb.) tűnnek el örökre. Hasonlóan szomorú képet kapnánk, ha – a II. József korabeli – a megye területét ábrázoló erdőterképet egy mai erdősültségi térképpel vetnénk össze.

A 3. ábrán a megye területének kutatottságát természetvédelmi területeinek nagyságát ábrázoljuk. A megye természetvédelmi területei az utóbbi években jelentősen megnövekedtek, így jelenleg elérik az országos átlagot (6 %). Bár ez Somogyban kevés, hisz ez az ország egyik legtöbb természeti kincset rejtő megyéje.

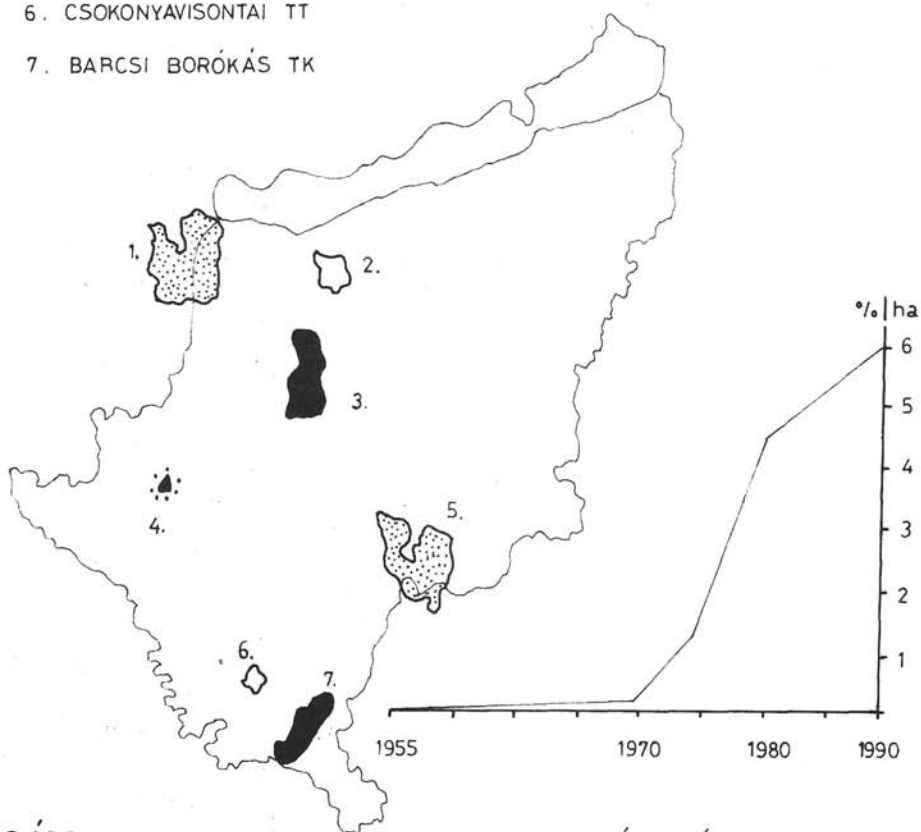
A megyetérképen azokat a területeket ábrázoltuk, amelyek kutatása és a kutatások publikussá tétele megtörtént. Nem tüntetjük fel azokat a pontokat, ahol egyedi vizsgálatok történtek, valamely kisebb szakterületre korlátozódva (pl. botanika, zoológia területén). Így elmondhatjuk, hogy a megyéből a Barcsi Borókás tájvédelmi körzet (1975–1985 között) és a Boronka-melléki tájvédelmi körzet (1989–1991 között) komplex módon vizsgált. Vizsgálatok történtek a Zselicben (Mecsek és környéke természeti képét feltáró kutatócsoport), a Kis-Balatonon (Magyar Természettudományi Múzeum kutatócsoportja), Baláta szűk körzetében (JPTE Növény és Állattani Tanszékének kutatói részvételével).

Ezzel szemben olyan jelentős területekről nincs közelebbi információnk, mint az ország harmadik legnagyobb folyója a Dráva, a Dráva vidék, Somogy legösszefüggőbb erdőrengetege a Szentai-erdő, Külső-Somogy, Fehérvizi láp természetvédelmi terület és a Balaton-part vidéke. Természetesen ezekről a helyekről gyűjtött anyag sem létezik, ami azt a veszélyt hordozza magában, hogy a terület jellege előbb semmjsül meg, mint ahogy azt az illetékes kutatók tűzoltó munkában megszondáznák.

SOMOGY TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLETEI, ÉS KUTATOTTSÁGA

1. KISBALATON TK
2. FEHÉRVIZI LÁP TT
3. BORONKA MELLÉKI TK
4. BALÁTA-TÓ TT
5. ZSELICI TK
6. CSOKONYAVISONTAI TT
7. BARCSI BORÓKÁS TK

- KOMPLEX MÓDON VIZGÁLT
- ◐ RÉSZLEGESEN VIZGÁLT
- NEM VIZGÁLT

3.ÁBRA

SOMOGY MEGYE TERMÉSZETVÉDELMI
TERÜLETEINEK NAGYSÁGA %-BAN

Természettudományi gyűjtemények a megyében és a múzeumban

A Somogy Megyei Múzeumhoz kötődő természettudományi kutatásoknak, gyűjteményeknek három jellegzetes periódusát tudjuk megkülönböztetni.

Ha tüzetesen végigolvassuk Gönczi 1935-ben írt tanulmányát, valamint Draveczy doktori értekezését (1966) Somogy megye muzeológiai történetéről, szembetűnik, hogy évtizedeken keresztül a múzeum tárgyainak megőrzése zsúfolt raktárakban történt és a somogyi múzeumügy állandó anyagi problémákkal küzdött.

Ez a múltban minden muzeológiai szakterület fejlődését szoros korlátok közé terelte. Ez látszik a múzeumi gyűjteményen, összevetve a szomszéd megyék pl. Baranya vagy Veszprém bármely gyűjteményi anyagával (ld. Múzeumi Tájékoztató 1990/12.)

A természettudományi muzeológia történetével, fejlődésével már foglalkoztam egy rövid tanulmányban (Ábrahám, 1989), így most ezt csak röviden említem meg.

A múzeumban a II. világháborúig gyűjtött természettudományi anyagot a háború során elpusztították, és széthordták. Természetesen természettudományos muzeális értékeket a múzeumon kívül a megyében intézmények és magánszemélyek is gyűjtöttek. Ezen a téren külön kiemelkedő a Csurgói Református Főgimnázium, ahol rendkívül értékes muzeális értékű anyag található. Igen jelentős a gimnázium kőzet-, és ásványgyűjteménye (feldolgozás alatt Benkő G.) és a preparált gerinces állatgyűjteménye számos még meglévő egzotikus fajjal. (A gyűjtemény első említése 1884-ben történt).

Ugyancsak megmaradt a Kaposvári Állami Főgimnázium „Természettudományi és Régiségtárának” komoly ásvány- és kőzetgyűjteménye. (Első említése 1876-ban történt.) Intézményi gyűjtemény mellett számos magángyűjtemény is volt a megyében. Pazsiczyk Sándor gyűjteménye a Magyar Természettudományi Múzeumba (Budapest) került, Nattán Miklós gyűjteménye pedig a Magyar Természettudományi Múzeumba és a Janus Pannonius Múzeumba (Pécs) vándorolt el a megyéből.

A természettudományi muzeológia szempontjából Somogy megyében az ötvenes évek hozták a változást. Dr. Marián Miklós gimnáziumi tanár 1953–1958-ig muzeológusként a múzeumban dolgozott. Szakterületének megfelelően a megye flóráját és gerinces állatvilágát vizsgálta. Célul tűzte ki elsősorban a somogyi lápok, berkek másodsorban az erdők élővilágának feldolgozását (Marián 1954a). Rendkívül jelentős gyűjtőmunkát folytatott, országos viszonylatban is a komoly Cloacata (kételtű, hüllő) gyűjteményt hozott létre. Somogyi eredményeiről negyvenkét publikációban ad hírt. Munkássága taxonomiai állatföldrajzi téren kiemelkedő. Kutatásainak interpretációját két időszak kiállításán mutatták be és jelentős rész foglalkozott külön a múzeum állandó kiállításán belül fő kutatási témájával a Baláta-tó élővilágával is. Több ismeretterjesztő filmet írt és forgatott.

A legszomorúbb tény, hogy azon anyag, melyet Somogy megyében gyűjtött hasonló sorsra jutott, mint a magángyűjtemények nagy része, más település múzeumi anyagát gazdagítja (Szeged, Budapest), ill. az iskolai szemléltetés céljaira átadott anyagok a kaposvári iskoláknál mind rendre megsemmisültek. 1959-ben a múzeum összes leltározott anyaga közel a felére csökkent (Draveczy, 1966) a selejtezések és a természettudományi anyagok elkötásvetyülésével.

A természettudományi gyűjtemény anyagát tekintve harmadik korszak kezdetét 1980-ra tehetjük, amikor a Somogy Megyei Múzeumok hálózatában ismét muzeológus (botanikus) kezdte meg munkáját (Ábrahám, 1989). Azóta intenzív gyűjteménygyarapítással kialakult egy természettudományi alapgyűjtemény. A természettudományi kutatásokban az utóbbi évtizedekben a komplex vizsgálatok kerültek előtérbe, melyet minden esetben a kutatócsoportok folytattak. A megye területét érintően a „Mecsek és környéke kutatóprogram” keretében került feltárássra a Barcsi Borókás tájvédelmi körzet területe. A vizsgálati eredményeket múzeumunk támogatásával sikerült a Barcsi Borókás élő-világa I–IV. tanulmánykötetben (ed: Uherkovich Ákos) megjelentetni. A Zselic Tájvédelmi Körzet komplex vizsgálata külső anyagi támogatások miatt félbeszakadt, melyen szintén az említett kutatócsoport tevékenykedett. A munka első tanulmánykötete Borhidi Attila: Zselic erdei címmel megjelent. A zoológiai témákat feldolgozó tanulmánykötet anyagi támogatás hiányában nem jelenhetett meg. A Somogy Megyei Múzeumok 1992-es évkönyve jól reprezentálja azokat a kutatásokat, amelyek a megyében a közelmúltban folytak. A tanulmányok közül négy cikk foglalkozik a Zselicel, ezáltal jelentősen csökkent a Zselic állatvilágát ismertető önálló tanulmánykötet hiánya. A közelmúltban fejeződött be a Boronka-melléki TK élővilágának kutatása, melyet a hasonlóan önálló kötet formájában most készítettünk elő megjelentetésre.

Perspektívák a természettudományi kutatásokban

Somogy megye a globális környezeti folyamatok szempontjából nem elszigetelt, ezért természettudományi felmérő-feltáró munkára napjainkban még nagyobb szükség van. A megye kutatásában lévő lemaradását csak a fokozott anyagi támogatások mellett csökkenthetjük. A múzeumban az elmúlt években ezen a területen megkezdett munkánk több sikeresen elnyert pályázatban öltött testet.

1991 óta az MTA OTKA Bizottságának támogatásával vizsgálatokat folytatunk „Somogy megye természeti értékei” című kutatási témában. Napjainkban dolgozunk a megye természeti értékeit bemutató kiállításon „Élő természet” címmel. A múzeum történetében ez a kiállítási előkészítő munka mind nagyságát, mind anyagi költségeit tekintve is a legnagyobb vállalkozásnak tűnik, mely a megyei önkormányzat és a Művelődési és Közoktatási Minisztérium hathatós anyagi támogatása nélkül nem jöhetett volna létre. A jövő kilá-

tásai is biztatóak, a Duna–Dráva Nemzeti Park kutatása, mely országos szinten szakfeladat nemzetközi (magyar–horvát) megállapodások alapján történik, melynek aktív részesei vagyunk.

IRODALOM

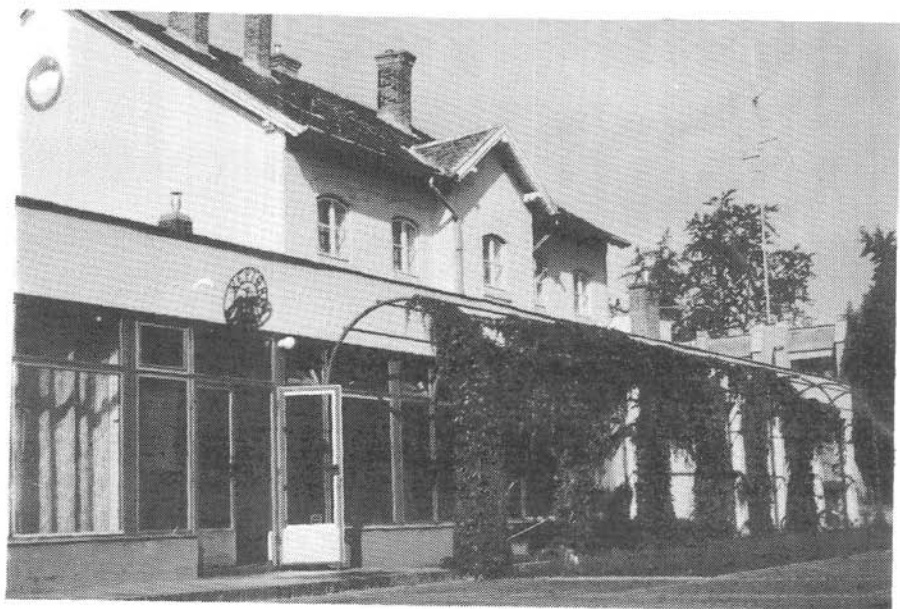
- Ábrahám, L.* (1988): A Somogy megyei természettudományi muzeológia története és fejlődése – Somogyi honismereti híradó I: 38-41.
- Ábrahám, L.* (1992): A Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet kutatásairól (1989–1991) – Múzeumi Tájékoztató 1: 18-21.
- Draveczky, B.* (1966): A Somogy megyei muzeológiai kutatás története – Somogyi Múzeum Füzetei 6.
- Gönczi, F.* (1935): A Somogymegyei Múzeum Egyesület 25 éves története – Kaposvár
- Marián, M.* (1955a): A múzeumról a múzeumi napok alkalmából – Somogyi Néplap nov. 23.
- Marián, M.* (1955): A vidéki természettudományi muzeológia feladatai – Múzeumi Híradó Bp. pp. 141-143.
- Uherkovich, Á.* (1978–1985): A Barcsi Borókás élővilága I–IV. Dunántuli Dolg. Term. Tud. Sorozat

HELYTÖRTÉNETÍRÁS ÉS HELYTÖRTÉNETI MÚZEUM MARCALIBAN

Jelenünk a múltunkban gyökerezik, jövőnk a jelenre épül. Gyökereink nélkül nem értjük mai dolgainkat és nem dönthetünk helyesen holnapunkról. Múlt, jelen, jövő így evidencia. A mérlegelés mindennapi lehetősége nélkül elvont fogalompanellek halmaza, ismételtetése a történelem. Ezért fogadták el milliók a „nagy történetet” messziről jött emberektől – messzi élő emberekről! S a ránk zúdított mesék nem ragadták-e el sokunkat? Mert ugyanolyan védtelenek voltunk valamennyien. A történelem ellenőrizhető, elemezhető, kétségbevonható, vagy bizonyítandó szeletei – a helytörténet – hiányoztak tanulmányainkból. Pedig megtekinthető, kipróbálható mezőgazdasági, háztartási, ipari eszközök, a felülthető régi ruhák, csizma, facipő – nemrég is ingyen összeállott. Ma legtöbb helyen csak esetlegesen jutunk hozzá. Az országos és világtörténet özöne ellenében alig, vagy semmit sem hallhatunk a legtöbb településen. Ha mégis, bizony szürke és szegényes amazokhoz képest. Pedig a nemzetudat anyanyelve a helytörténet. Bázisa a decentralizált történetírás, egyenlő esélyekkel az országos, regionális és lokális témák kutatásához.

Ezért indult mozgalom *Marcaliban* három évtizede. Ezen eszme öltött testet 1967 februárjában az *Iskolamúzeum* létrejöttékor. Ezért áldozott város és vidéke 5 éven át, hogy 1972 őszén birtokba vehesse Helytörténeti Múzeumát. – Ám akkorra már elveszítve alapgondolatát, a komplex múzeum eszméjét. Ekkorra ugyanis mindent elöntött a centralizáció, tsz-t, iskolát, egészségügyet, múzeumot. A marcali múzeum így csak az utolsó 100 évből mutathatott egy részletet (néprajz), helytörténetének első számú dátuma pedig 1919 lett. Szektált múltja gyöckértelen jelent, illuzórikus jövőt sugallt.

Ezen változtatni csak az alapítók dűhével lehetett. Közülük magam a ritka szerencsések egyikeként, még részese lehetek a korrekciónak. A *megyei múzeum* utóbbi éveinek koncepciója így találkozott az egykori alapítók elképzelésével. A város helytörténet iránti igényét ugyanis teljességgel lehetetlen volt megyei intézményekkel kielégíteni. Az itt folyó munka ezt rég igazolta. A 20 éve csordogáló helytörténet ugyanis mára több ezer gépelt oldalnyi anyagot hozott felszínre. Ez házi és nyomdai kivitelben – bár kis példányszámban – került a nagyközönség elé. Ezek teljes *költségét* azonban a város viselte (kutatás, szerzői és kiadási költségek). Ez élesztette oly szintre önbizalmát, hogy a múzeumot saját kezelésbe vegye. Az elképzelés alapgondolata az volt, hogy költeni csak saját tulajdonú vagy kezelésű intézményre tud, a megyei tulajdon ezt kizárja. Sajátjaként viszont felszerelheti mindazon audio-vizuális technikával, amely a gyűjtés, feldolgozás, ismeretterjesztés feltétele ma. Megállíthatja az épület álagának romlását, amelyre építész szakemberek szerint 5 milliót

36. kép. Helytörténeti Múzeum, Marcali
(Fotó: Gál József)

kellene fordítani 1992-es (februári) árákon. Ez részben a 2 évtized előtti kivitelezés és „takarékoság” hibáiból, részben a mára 100 éves tetőszerkezet és cserép korából adódik.

Ugyanakkor integrálhatja a város a múzeum, ill. a művelődési intézmények szellemi és anyagi kapacitását. Ezek kutatótanárait bevonhatja a múzeumi munkákba, míg a múzeum tárgyi, szellemi kincsét az intézmények rendelkezésére bocsáthatja. (Múzeum-pedagógus, múzeumi óra, helytörténeti, néprajzi, régészeti bemutatók, előadások stb.) Nem kisebb távlatok nyílnak a helytörténet bővítése terén. Órakedvezményrel, célfeladatok premizálásával, pályázatok kiírásával olyan szellemi tőkét mozgathat meg a város, ami a megyei keretben elérhetetlen. (Marcali és vidéke néprajza, régészete, növény és állatvilága, történelme számos részletének kutatása).

Csak ezután állhat össze egy több kötetes várostörténet, a minden területet felölelő monográfia (egy évtizeden belül). Mindehhez a fenti tudományok művelőire van szükség: megyeiekre, akik *részmunkákként* kutatnak itteni témákat, s esetleg itteni kutatókra *megyényi* feladatokkal. Ez az együttműködés mindkét intézmény számára létérdek. A vidék nevel ugyanis látogatót, adományozót a megyei intézménynek, viszont a megyei intézmény mögötti (országos) háttér szükséges számos esetben a vidék tudományos problémáinak tisztázásához, az elszigeteltség kivédéséhez. A közös kiadványozás a fenti

kutatások eredményeit, az újkortörténet dokumentumait, képzőművészeti tanulmányokat segítene közkinccsé tenni a Múzeumi Közleményekbe való bekapcsolódás révén. A veszély, hogy a városi fenntartású, tulajdonú intézmény „házi múzeummá” válik, – csakis az országos hálózat szintjéhez kapcsolva kerülhető el. Szakalkalmazottainak mércéje és szakmai háttere is ez kell legyen. A mérlegelési jogok megosztása mérsékelné a tudományosság és helyi praktikum közötti feszültséget, – előnyére e mikrotáj titkait kereső kutatásnak. Miként hamar kifulladásra kényszerülne a kiadványozás is egyedül, a regionális szükségletekhez való kapcsolódás nélkül. A fentiekből következik, hogy amint a Megyei Múzeum attól *megyei*, hogy vidékünkön is kutató, feldolgozó, kiállító, – a marcali múzeum attól marad *somogyi*, hogy gyökereit nem tépi el, a közös munka előnyeit nem adja fel a korlátlan önállóság illúziójáért. Úgy akar egy kistáj múzeuma lenni, hogy közben a megyei, regionális, országos hálózat része marad. S mit vár az önkormányzat a felvállalt új gondok ellenében? – Természetesen sikeres múzeumot!... Tulajdonos és intézmény érdekeltsége ebben azonos. Különbség ott lehet, hogy a tudomány sikerét évtizedek kemény munkája előzi meg, a politikában viszont a változásokhoz való igazodás, rugalmas megfelelés a siker nyitja. Üzemanyagunk eltér, de célunk egy...

37. kép. A marcali Bernáth Aurél Emlékmúzeum
(Fotó: Sarkadi János)

Korszakváltás részesei (vesztesei vagy győztesei) vagyunk. Egy nemzedék távozik iskolából, közéletből. Az intézmények, települések számára létfontosságú, hogy a tegnap főszereplői – akik t. i. intézkedtek, s akik elviselték őket – leírják, elmondják tetteik indítékait, fel nem jegyzett részleteit. Erre ma még van lehetőség, s ma *kell rá idő*, ma kell rá *ember és pénz*. (A tsz-ek három évtizede, a háztáji és nagyüzem, a falvak sorsa, az iskolai körzetesítés, vallás stb.)

Az anyag-gyűjtés pályázatok formájában részben megtörtént: de épp ez a baj. Egyoldalú idill vagy mese! A túlélő pályázó „válogatott írásai”, aki tudta, mit szabad megírni, mit nem... Még épp az kellene, ami kimaradt. Ma azt kell tudnia a falu szellemi és hivatali elitjének, ami a fejekben, szivekben „zárolt”... Mert a falut is csak bajai tökéletes ismeretében lehet talpra állítani. A helytörténet-honismeret ebben akkor tesz legtöbbet, ha a település mai és régi értékeit felkutatja, bemutatja és az értékek ismeretében önbizalmat, hitet önt az ott élőkbe. S teszi ezt párt-politikai érdekekre való tekintet nélkül, de felhasználva minden eshetőséget, minden érdeket. Mert jelenünk a múltunkban, jövőnk jelenünkben gyökerezik...

MÚZEUMÜGY SIÓFOKON

Városunk idegenforgalmi-üdültetési rendszerének sokak által hangoztatott hibája, hiányossága – mind a belföldiek, mind pedig a külföldiek számára – az, hogy a Balatont, a tájat, Siófokot színvonalasan ismertető kulturális intézmények, lehetőségek nincsenek. Az idegenforgalom, az üdülők kulturális ellátása kimerül a nagyon is kétes értékű, általában a kérdéses tájhoz, településhez (Siófokhoz se) nem kötődő, azt semmiféleképpen se reprezentáló alkalmi szórakoztató műsorokkal, inkább múlató programokkal. Vegyük már végre tudomásul, hogy az idegenforgalomban, az üdülésben-üdültetésben résztvevők tekintélyes és meggyőződésünk szerint egyre növekvő hányada igényli üdülési helye ismeretét, az őt esetleg csak két hétig is körülvevő világban való tájékozódást. A siófoki múzeum állandó- és időszakos kiállításainak és a kiállításokhoz csatlakozó egyéb múzeumi tevékenységének, például kiadványainak, előadásainak, előadássorozatainak stb. *ezt az igényt kell kielégítenie.*

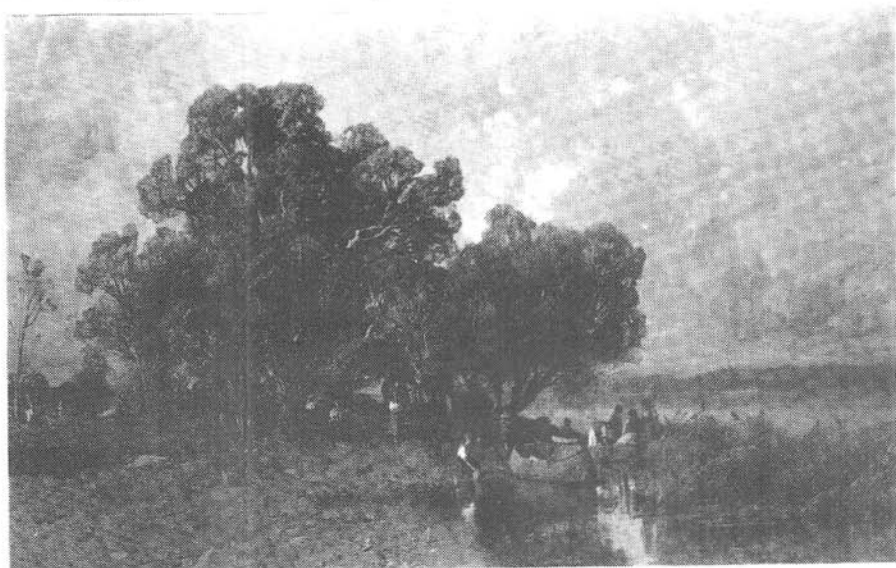
Siófok a Balaton-vidék három városi települése közül a legszerényebb. A nagy uradalmi központ megannyi járulékos intézményével (például főiskolával-egyetemmel is) bíró *Keszthely* újkori fejlődésével is biztosította magának a Balaton-vidék vezető városa szerepét. Nem véletlen, hogy itt alakult meg az egész Balaton-vidékre kiterjedő gyűjtő-működési körrel a *Balaton Múzeum*.

Balatonfüredet a reformkort előkészítő és a reformkort végigcsináló köznemességnek a Savanyúvíz forrására épülő egészségügyi- és kulturális szerepe formálta a Balaton-vidék országosan is számontartott, második városává. Sajnos, a múzeumügyet illetően mindmáig a legkevésbé, amit azonban Keszthely, Veszprém, Székesfehérvár, utóbb Tihany múzeumainak közelsége valamelyest magyaráz.

Siófokot, a jobbágyfalut közlekedési helyzete és részleges uradalmi központ-jellege a szerényebb mezővárosok sorába emelte ugyan, de városi intézményei nem fejlődtek ki, városi funkciói nem igen voltak. Nagyarányú, ám egyoldalú fejlődése a balatoni fürdőzés századeleji, itt különösen a két világháború közti, fellendülésével következett be. Siófok tényleges várossá válása azonban csak most van folyamatban és a jövőben teljesebb ki. Ennek a valóságos várossá fejlődésnek egyik tényezője az, hogy a korszerű városfejlődés, a muzeológia és a szaktudományok igényeinek megfelelően kibontakoztassuk a siófoki múzeumügyet. Mégpedig az egyre inkább szélesedő és a szélesedéssel mindjobban szakmaivá váló társadalmi igényeknek megfelelően.

A múzeumszervezésnél figyelembe kell venni, hogy képzőművészeti anyaga a Balaton-vidéken egyedül a keszthelyi múzeumnak van (a különböző egyre-másra megszűnő Balatonboglár, Tihany stb. emlékkiállításokat nem számítva). Ez az ellátatlanság arra kötelezi a siófoki múzeumot, hogy mielőbb

kicsi, de jól megválogatott, első osztálybeli, a magyar képzőművészetet megfelelően reprezentáló képzőművészeti anyagra tegyen szert (és belőlük); a lehető leggyorsabban *állandó képtári kiállítást* létesítsen.

38. kép. Mészöly Géza: Balatoni halásztanya
(1877, olaj)

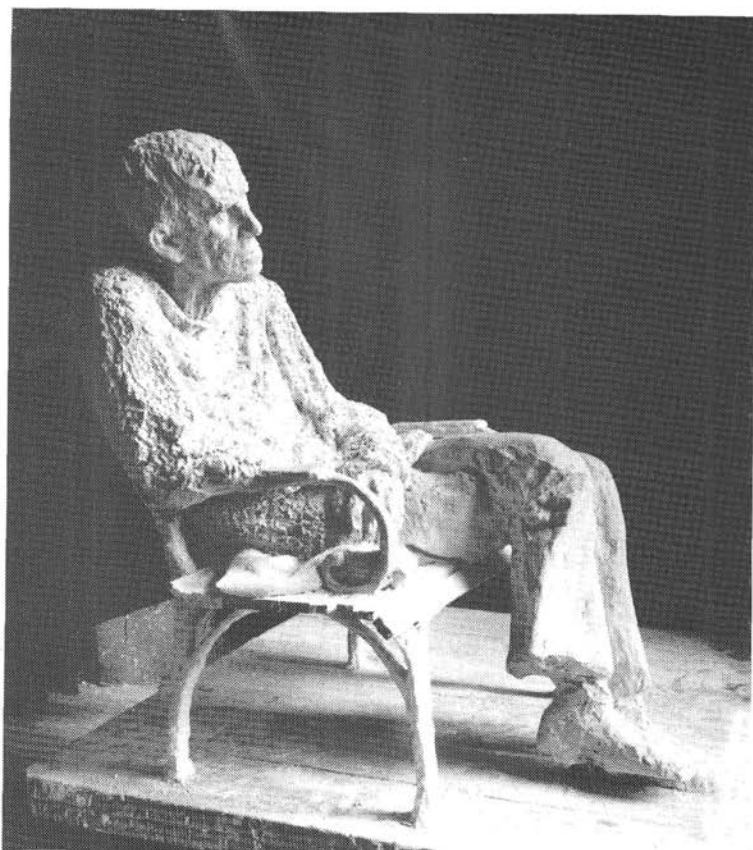
A siófoki múzeumügy kibontakoztatásánál azzal kell figyelemmel lennünk a déli part, illetve Somogy megye északi peremvidéke kulturális, sajátosan múzeumi ellátottságára, illetve *ellátatlanságára*, hogy a siófoki múzeumot nagy, jelenlegi fogalmaink és terminológiánk szerint *tájmúzeummá*, s mint ilyet, *tudományos intézetté* fejlesztjük.

A tájmúzeummá, tudományos intézetté fejlesztésnek több lehetősége adott. Elképzelhetetlen, hogy Siófok polgársága ne segítené elő ezeknek a lehetőségeknek a kihasználását. Első és legfontosabb lépés ezen az úton az lenne, hogy a tájmúzeum számára mielőbb, egy nagyméretű, lehetőleg központi helyen lévő, a közművekbe bekapcsolt *épületingatlant* biztosítsanak. E mellett az épület mellett a Kálmán Imre Emlékmúzeum épületének – minthogy az a szülőház – meg kell maradnia múzeumnak. Ebben a nagy épületben megfelelő helyiségeket kellene biztosítanunk az *állandó kiállításoknak* (köztük a már említett *képtári állandó kiállításnak* is) és az *időszakos kiállításoknak* is.

Az állandó képtári kiállítás anyaga a jelenlegi Beszédes József Emléki-állítást emeleti, képtárrá átalakítandó és felszerelendő helyiségeibe kerülne.

A Kálmán Imre Emlékmúzeum emeleti időszakos kiállítóhelyét a továbbiakban is működtetni kell. Itt folyik az a *megalapozó tevékenység*, amelytől a

siófoki tájmúzeum és benne a siófoki képtár megvalósulását is várjuk.¹ Másik szempont, ami miatt ezt az épületet, illetve épületrészt időszakos kiállításnak feltétlen meg kell tartani, az, hogy a Kálmán Imre kiállítást megtekintsék. Az itt bemutatásra kerülő időszakos kiállítások a Kálmán Imre Emlékkiállítás látogatottsága szempontjából is fontosak. Egy állandó kiállítás nem gyakorol vonzerőt, ha nincs ott valami aktuális, mozgékony kiállítás, ami más mint a hosszú évek során állandósult emlékkiállítás. Mivel a múzeum funkciója eredetileg emlékmúzeum, Kálmán Imre tiszteletére, időszakos kiállításokkal való időről-időre történő felrészítésével. Kálmán Imre is „nyer” azzal, hogy az időszakos rendezvények akár nyáron is időről-időre változóan, új és új közönséget vonzanak a múzeumba. A Siófoki Múzeum létrejötte után a *Kálmán Imre Emlékkiállítás* a hozzákapcsolódó időszakos kiállításokkal (amelyeknek kizárólag művészetieknek kellene lenniük) ezeketán *Siófoki Művészeti Múzeum* néven kellene számotartanunk és kezelnünk.

39. kép. Varga Imre: Czóbel (1975, gipsz)

40. kép. Csizsár Elek: Várakozó (1982, olaj)

A *Siófoki Helytörténeti Múzeum* kialakítása, komplex múzeumként való megszervezése és működtetése megkívánja, hogy a Siófoki Helytörténeti Múzeumon belül (de a jelenlegi helyzetet ismerve, feltétlenül különálló épületben) kialakítsuk a *Képzőművészeti Gyűjteményt* és vele kapcsolatosan az *állandó képtári kiállítást*. Az önkormányzatnak költségvetésileg kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy műkereskedőktől, aukciókon, megbízható forrásokon keresztül évente 2 db. műalkotást vásároljon, vásároltasson a Siófoki Helytörténeti Múzeum számára.

Mi a teendő? Hogyan szerezhetnénk *még* támogatást a Siófoki Városi Képtár mielőbbi megvalósítására? A már *dr. Dankó Imre* által ajánlott „új múzeumi mecénatúra” segítségével is!² Arról van szó, hogy ennek a mielőbbi tető alá hozandó Képtárnak megfelelő épület (Beszédes József Emlékkiállítás emeleti része) biztosítása mellett, meg kellene vásárolni 40-50 élenjáró magyar képzőművészeti alkotást, például 20 festményt, 10 grafikát, 10 kisplasztikát, 10 szobrot; *kizárólag klasszikus alkotásokat*. Egy olyan gyűjteményt kellene létrehozunk, amely mind a belföldiek, mind pedig a külföldiek számára megfelelő módon reprezentálja a magyar képzőművészetet.

Egy-egy ilyen alkotás ára jelen pillanatban 100–300 000 Ft. Ilyen áron cserélnek gazdát a képzőművészeti aukciók legjobb darabjai is (átlagban). A mecénatúra új formája ebben az esetben az lehetne, hogy egy-egy kiszemelt műalkotást, a Képtár számára, egy-egy siófoki intézmény, vállalat, szervezet, vagy magános, öntudatos siófoki polgár megvásárolna, vagy ajándékozna. Ez a módszer azt is biztosítaná, hogy a Képtár rövid idő alatt összeállhatna, megnyílhatna, de azt is magával hozná, hogy a siófoki társadalom a magáénak tudhatná, érezhetné a Képtárat és mindazt a törekvést, ami a Képtárat létrehozta, ami a siófoki múzeumügynek a városhoz méltó felvirágoztatását célozza.

El kell érni, hogy a Siófoki Helytörténeti Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményébe kerüljön mondjuk 1-1 Markó, Mészöly, Benczur, Paál László, esetleg Munkácsy, Tornyai, Holló, Hollósy, Bernáth, Szőnyi, Uitz, Egry, Tóth Menyhért, Ferenczy, Nagy István, Rudnay, Martyn, Rippl-Rónai, Csók, Kohán, Domanovszky, Barcsay, Deim, Szabó Vladimír stb. illetve Csiszár Elek, Horváth János Milán, Somogyi Győző, Szász Endre, Udvardi Erzsébet stb. festmény; illetőleg 1-1 plasztika Varga Imrétől, Borsos Miklóstól, Szervátiusz Jenőtől, Veszprémi Imrétől, Kiss Györgytől, Telcs Edétől, Stróbl Alajostól, Vastag Györgytől, Szabó Ivántól, Medgyessytől, Somogyi Józseftől, Somogyi Árpádtól, Kovács Margittól, Uitztól, stb. A képekhez néhány darab kisplasztikai alkotás-

41. kép. Horváth János Milán: Győzelem (1983, pasztell)

nak is kellene járulni Pátzaytól kezdve, a régebbiek közül Stróbl Alajos, esetleg Telcs Ede egy-egy szobrocskájával, illetőleg a modernek közül Varga Imre, akár Veszprémi Imre egy-egy alkotásával, – az így összejött anyagból 3 vagy 4 éven belül létre lehetne hozni a múzeum képtári részét (gyűjteményét) ami azonnal állandó kiállításon is bemutatható lenne.

Az ilyen komplexsége törekvő képtári kiállításnak nagy idegenforgalmi vonzereje is van. Ne felejtjük el, amit az előzőekben mondtunk, hogy a Siófokra irányuló nagyon nagy méretű idegenforgalom egyáltalában nincs kielégítve kulturális vonatkozásban! Ennek a múzeumnak a perspektívája, célkitűzése az is kell, hogy legyen, hogy ezt a nagy – bár célkitűzése alapvetően, hogy a siófokiakat akarja kulturálisan ellátni –, idegenforgalmat, kulturálisan is ellássa.

Sok panaszt emlegetnek, hogy jönnek a különböző nemzetiségű, különböző műveltségű emberek, s úgy jönnek el Siófokra, hogy semmit sem tudnak Siófokról, semmit nem tudnak a Balatonról, nem tudnak semmit Magyarországról, nem tudnak arról a kultúráról, kultúrközösségről, amibe bekerülnek, ami körülveszi őket. Tehát semmiféle kulturális kontaktust sem alakítanak ki Siófokkal, a Balatonnal, azzal a környezettel, amelyben feltehetően kellemes időt töltenek el. Innen is van az, hogy a művelt Nyugat teljesen tájékozatlan, felháborítóan tájékozatlan minden néven nevezendő magyar problémában.

Ezért aztán szinte felmérhetetlen az információs hatása egy-egy ilyen képtári kiállításnak. Különösen fontos azt tudnunk most, napjainkban, amikor a tájékozódás egyre inkább eltolódik a látvány, a vizuális érzékelés irányába.

Lehet, hogy ez a koncepció irreálisnak tűnik, különösen manapság. Azonban tudomásul kell vennünk, hogy tervezni – még a legreménytelenebbnek látszó helyzetekben is – csak igényesen és távlatokban gondolkodva lehet. Különösen olyan területeken, tárgykörben, amelyekben előzőleg nagy volt a tájékozatlanság, a tájékozatlanságból származóan felelőtlen közömbösség és lemaradás, elhanyagoltság tapasztalható. Ennek a koncepciónak aktualitást ad az is, hogy gazdasági-gazdálkodási, társadalmi-igazgatási, kulturális-politikai-önkormányzati átrendeződés, felelősségteljes rendszerváltás megy végbe. Mi lehetne Siófokon is az egyik legfontosabb feladat, mint a várost *minősítő* múzeumügy kibontakoztatása.

JEGYZETEK

- 1 *Matyikó Sebastyén József*: A Siófoki Városi Múzeum szervezési terve. = Kálmán Imre Múzeum, Adattár: 203-92-8.
- 2 *Dankó Imre*: A múzeumi mecenatúra új formái. = Somogyi Kurír, 1991. 10. sz. 6-7.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. kép. Gönczi Ferenc (Repro: Gözsy Gáborné)
2. kép. A balatonszárszói József Attila Emlékmúzeum
(Fotó: Gözsy Gáborné)
3. kép. A somogytúri Kunffy Lajos Emlékmúzeum
(Fotó: Gözsy Gáborné)
4. kép. A zalai Zichy Mihály Emlékmúzeum
(Fotó: Váraljai János)
5. kép. A niklai Berzsenyi Dániel Emlékmúzeum
(Fotó: Gözsy Gáborné)
6. kép. A Vármegeháza Rippl-Rónai téri épülete 1984-ig a kaposvári
Rippl-Rónai Múzeum, ma a Somogy Megyei Levéltár
(Fotó: Gözsy Gáborné)
7. kép. Somogyvári Történeti Emlékhely, Somogyvár
(Fotó: MHSZ Kaposvári Repülőklubja, Keszthelyi György)
8. kép. Kaposszentjakabi Bencés Apátság romjai, Kaposszentjakab
(Fotó: Gözsy Gáborné)
9. kép. A kaposvári Rippl-Rónai Emlékmúzeum, Róma-hegy
(Fotó: Gözsy Gáborné)
10. kép. Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény, Szenna
(Fotó: Gözsy Gáborné)
11. kép. Szenna, Árpád u. 38. Tájház
(Fotó: Gözsy Gáborné)
12. kép. Zamárdi Tájház, Zamárdi
(Fotó: Gözsy Gáborné)
13. kép. Karádi Tájház, Karád
(Fotó: Gözsy Gáborné)
14. kép. Buzsáki Tájház, Buzsák
(Fotó: Gözsy Gáborné)
15. kép. A vörsi Tűzoltóraktár és Kiállítás
(Fotó: Gözsy Gáborné)
16. kép. Az újvárfalvai Noszlopy-kúria
(Fotó: Gözsy Gáborné)
17. kép. A kaposvári Mozi-Múzeum
(Fotó: Gözsy Gáborné)
18. kép. A lakócsai Horvát Nemzetiségi Tájház
(Fotó: Gözsy Gáborné)
19. kép. Az egykori Vármegeháza, 1984-től a kaposvári
Rippl-Rónai Múzeum
(Fotó: Gözsy Gáborné)
20. kép. A kaposvári Somogyi Képtár

21. kép. A Rippl-Rónai Múzeum állandó kiállítása
Rippl-Rónai Ödön hagyatékából
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
22. kép. A Rippl-Rónai Múzeum új néprajzi kiállítása
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
23. kép. A Rippl-Rónai Múzeum állandó régészeti kiállítása
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
24. kép. Kis-Balaton, Vörs-Papkert B lelőhely
(Fotó: Költő László)
25. kép. Kis-Balaton, Főnyed-Gólyásfa lelőhely középkori temető feltárása
(Fotó: Honti Szilvia)
26. kép. Babócsa-Nárciszos
(Fotó: Magyar Kálmán)
27. kép. Felszerszámozott ló sírja Zamárdiból
(Fotó: Bárdos Edith)
28. kép. Nagyberki-Szalacsikai szőlőhegy Római kori kincslelet
(Fotó: Honti Szilvia)
29. kép. Gyűjteménycsoport a Városháza II-ik em. 40. sz. szobájában,
Raktár
(Repró: Gőzsy Gáborné)
30. kép. Gönczi Ferenc és Tarján Antal a városházi irodában (balról jobbra)
Repró: Gőzsy Gáborné)
31. kép. Zichy Mihály: A kurtizán (Archív fotó)
32. kép. Vaszary János: Pásztor, gobelin
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
33. kép. Rippl-Rónai József: Interieur zöld karoszékkal Róma-hegyi villa
szobája
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
34. kép. Rippl-Rónai József: Modelljeim a szabadban
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
35. kép. Galimberti Sándor: Akt oldalról
(Fotó: Gőzsy Gáborné)
36. kép. Helytörténeti Múzeum, Marcali
(Fotó: Gál József)
37. kép. A marcali Bernáth Aurél Emlékmúzeum
(Fotó: Sarkadi János)
38. kép. Mészöly Géza: Balatoni halásztanya
(1877, olaj)
39. kép. Varga Imre: Czóbel (1975, gipsz)
40. kép. Csiszár Elek: Várakozó (1982, olaj)
41. kép. Horváth János Milán: Győzelem (1983, pasztell)

TARTALOM

<i>Előszó</i>	3
<i>Király István Szabolcs: Megjelent az évkönyv</i>	5
<i>Szapu Magda: A Somogy Megyei Múzeum</i>	7
I. A megyei múzeum történeti áttekintése	7
II. A megyei múzeum tevékenysége	24
III. A megyei múzeum évkönyve	28
<i>Költő László: Régészet a Somogy megyei múzeumban</i>	33
<i>Gáll Éva: A néprajzi kutatások Somogyban</i>	40
<i>Horváth János: Beszámoló a művészettörténeti osztály kutatásairól</i> ...	47
<i>Takács Éva: A történeti muzeológia és a történeti kutatás nézőpontjai</i> .	54
<i>Ábrahám Levente: A természettudományi muzeológia eredményei és feladatai Somogyban</i>	59
<i>Gál József: Helytörténetírás és helytörténeti múzeum Marcaliban</i>	67
<i>Matyikó Sebestyén József: Múzeumügy Siófokon</i>	71
Képek jegyzéke	77

